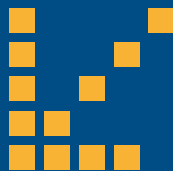

Türkiye Yükseköğretim Meclisi Sektör Raporu 2011

Kasım
2012

TÜRKİYE YÜKSEKÖĞRETİM MECLİSİ SEKTÖR RAPORU 2011

Kasım
2012

2011 Türkiye Yükseköğretim Meclisi Sektör Raporu

ISBN: 978-605-137-177-1

TOBB Yayın Sıra No: 2012/171

TOBB yayınları için ayrıntılı bilgi
Yayın Müdürlüğünden alınabilir.

Tel : +90 (312) 218 20 00

Faks : +90 (312) 219 20 64

internet : www.tobb.org.tr

TOBB yayınlarına tam metin ve ücretsiz olarak internetten ulaşabilirsiniz.

Sayfa Düzeni ve Baskı : Afşaroğlu Matbaası
(0312) 384 54 88- Ankara

ÖNSÖZ

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Türk özel sektörünün en üst düzeyde yasal temsilcisi sıfatı ile özel sektörümüzün ihtiyaçları doğrultusunda çalışmalar yürütmüş, sorunlarına çözüm aramış ve özel sektörün istikrarlı bir biçimde gelişimine katkıda bulunmuştur.

Sektörlerimize daha kapsamlı hizmet sunulması ihtiyacı doğrultusunda ve bu hizmetlerin geliştirilmesi perspektifinde 18 Mayıs 2004 tarih ve 5174 sayılı **Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu**'nun 57'nci maddesine dayanılarak "Türkiye Sektör Meclislerinin Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği" hazırlanmıştır. 12 Şubat 2005 tarih ve 25725 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Yönetmeliğimize istinaden Birliğimiz şemsiyesi altında 52 adet Türkiye Sektör Meclisi oluşturulmuştur.

Türkiye Sektör Meclisleri Temmuz 2006 tarihinden bu yana faaliyetlerine devam etmektedir. Bu süreçte varolan ihtiyaç ve sektörden gelen talep üzerine meclis sayısı 59 olmuştur.

Türkiye Sektör Meclisleri, sektörün tüm ilgilileri taraflarını bünyesine alan entegre yapısıyla, yerel olduğu kadar uluslararası nitelik taşıyan sektörel bir bakış açısıyla ve bugünün yanında geleceği kuşatan strateji ve vizyonuyla, Dünyadaki benzer örneklerinden daha kapsamlı hizmetler sunmaya yönelmiş bir yapıdır; sektörümüze ve ekonomimize büyük faydalar sağlama potansiyeli taşıyan önemli bir oluşumdur.

Meclisler, firmaların, sektörel kuruluşların ve ilgili kamu kurumlarının üst düzey yöneticileri ile temsilcilerini bünyesine katan önemli bir buluşma noktasıdır. Türkiye Sektör Meclisleri, yelpazesi içine aldığı tüm ekonomik sektörler için radikal bir adımı temsil etmektedir. Sektörel kurum ve kuruluşların tek bir çatı altında toplanabilmesi, sorunların çözümü ve sektörlerimizin ülke ekonomisine katkılarının artırılması yolunda önemli bir taahhüdün göstergesidir. Meclis içerisinde sağlanan birlik ve beraberlik ortamı, ortak görüşlerin oluşturulmasına ve ortak kararların alınmasına imkan sağlamıştır. Ortak kararlar doğrultusunda başlatılan girişimlerden ilgili merciler nezdinde daha olumlu sonuçlar alınmaktadır. Bu sektörel yapılanma ile kamu-özel sektör ortaklığının etkin biçimde hayata geçirilebileceği sağlam bir zemin oluşturulmuştur.

2011 Türkiye Yükseköğretim Meclisi Sektör Raporu

Meclis faaliyetleri çerçevesinde, Meclis çalışmalarından daha fazla verimin alınabilmesi, farklı görüş ve düşüncelerin uyumlaştırılması, tutarlılık sağlanması, sektörün mevcut durumu ve geleceğe yönelik beklentileri konusunda kamuoyunun bilgilendirilmesi amacıyla Meclislerimiz tarafından sektör raporları hazırlanmıştır.

Hazırlanan sektör raporunun sektörel politika ve stratejilerin oluşturulması, geleceğe yönelik projeksiyonlara ve piyasa araştırmalarına ışık tutması açısından faydalı olacağı düşüncesiyle sektörümüze, camiamıza ve ilgililere hayırlı olmasını dilerim.

M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU

Başkan

ÖNSÖZ

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) tarafından kurulan Türkiye Sektör Meclisleri arasında, kendine özgü nitelikleri itibariyle özel bir konumda yer alan, Türkiye Yükseköğretim Meclisinin temel amacı sektörün sorunlarının belirlenmesi ve çözüm önerilerinin ortaya konularak, kamu sektörüyle işbirliği halinde gerekli iyileştirme ve düzenlemelerin hayata geçirilmesini sağlamaktır.

Günümüz dünyasında ülkeler arasında gittikçe artan rekabet ortamına ayak uydurarak ekonomik gücümüzü sürdürebilmemiz ve artırabilmemiz, kuşkusuz ki, üretim sürecinde en önemli faktör olan işgücünün verimliliğini artırabilmemize bağlıdır. Verimlilik artışının “olmazsa olmaz” koşulu ise, çağın gereklerine uyum yeteneği yüksek, kaliteli insan gücünün yetiştirilebilmesidir. Ülkemiz nüfusunun önemli bir kısmının gençlerden oluşması, ekonomik açıdan karşılaştırmalı bir üstünlük oluşturmakla birlikte, söz konusu potansiyelin doğru kullanılmasını da bir zorunluluk haline getirmektedir. Donanımlı ve kaliteli işgücü yaratılabilmesi yükseköğretim sektöründeki mevcut sorunların tespit edilerek, çözüm önerilerinin hızla hayata geçirilmesine bağlıdır. Yükseköğretim sektörümüzde özel sektör payının gittikçe arttığı dikkate alınırsa, vakıf üniversitelerinin bu süreçte çok önemli bir rol oynayacağı açıktır.

Meclisimiz tarafından hazırlanan Yükseköğretim Sektör Raporu’nda, sektör sorunlarının kaynakları tarihsel bir perspektiften ortaya konulmakta ve vakıf üniversiteleri açısından mevcut sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirilmektedir.

Sektör Raporunun hazırlanması, basılması ve kamuoyu ile paylaşılması için verdiği destek ve vizyondan dolayı TOBB Başkanımız Sayın M. Rifat Hisarcıklıoğlu’na, raporun hazırlanması sırasında yoğun katkılarından dolayı Meclis Akademik Danışmanımız Prof. Dr. Erdiç Telatar’a ve Meclisimizin tüm üyelerine şükranlarımı sunuyorum.

Raporumuzun gerek sosyal, kültürel gerekse ekonomik refahın artması için kilit unsur konumundaki çağın gerekleri doğrultusunda eğitilmiş, yeniliklere uyum yeteneği yüksek genç işgücünün yaratılmasına katkıda bulunması dileğiyle...

Bekir Okan

TOBB Yükseköğretim Meclisi Başkan

2011 Türkiye Yükseköğretim Meclisi Sektör Raporu

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
I. YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ	3
I.1. Yükseköğretim Kurumu Sayısında Gelişmeler	3
I.2. Öğrenci Sayısındaki Gelişmeler.....	11
I.3. Öğretim Elemanı Sayısındaki Gelişmeler.....	18
II. YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN ANALİZİ	23
II.1. Yükseköğretim Sisteminde Kısıtlamalar ve Fırsatlar	26
II.1.1. Üniversiteye Giriş	26
II.1.2. Çeşitlilik.....	27
II.1.3. Kalite ve Öğretim.....	27
II.1.4. Özerklik ve Hesap Verebilirlik.....	28
II.2. Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Özendirilmesi ve Geliştirilmesi	29
II.3. Bologna Eğitim Yapısı.....	31
III. YAPILMASI GEREKENLER	33
III.1. GENEL İLKELER.....	33
III.2. VAKIF ÜNİVERSİTELERİ İÇİN ÖNERİLER.....	34
KAYNAKLAR	35

TABLolar

TABLO 1. Açık Öğretim (AÖ) Hariç Yükseköğretimdeki Toplam Öğrenci Sayıları*, 1994-1999	12
TABLO 2. Açık Öğretim (AÖ) Hariç Yükseköğretimdeki Toplam Öğrenci Sayıları*, 2000-2010	13
TABLO 3. AÖ Hariç Yükseköğretimdeki Yeni Kayıt Olan Öğrenci Sayıları*, 2000-2010	14
TABLO 4. 2010-2011 Yılı İstatistikleri (AÖ Hariç)	16
TABLO 5. 2010-2011 Öğrenci Sayıları (AÖ Hariç)	17
TABLO 6. Öğretim Elemanı ve Öğretim Üyesi Sayıları, 2000-2011*	18
TABLO 7. Öğretim Elemanlarının Görev Yaptıkları Yükseköğretim Kurumları, 2010-11	19
TABLO 8. Öğretim Elemanlarının Akademik Görevlerine Göre Dağılımı, 2000-2011* ..	20
TABLO 9. Öğretim Elemanı ve Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayısı*	21

ŞEKİLLER

ŞEKİL 1.	1940-2011 Dönemi Üniversite Sayısında Artışlar-1	3
ŞEKİL 2.	1 1940-2011 Dönemi Üniversite Sayısında Artışlar-2	4
ŞEKİL 3.	Devlet/Vakıf Üniversitesi Oranlarının Gelişimi	9
ŞEKİL 4.	2011 Yılı İtibariyle Devlet/Vakıf Üniversitesi Oranı.....	9
ŞEKİL 5.	Üniversitelerin illere dağılımı.....	10
ŞEKİL 6.	Üç Büyük İl (Ankara, İstanbul, İzmir) Üniversite Oranı	11
ŞEKİL 7.	Yıllar İtibariyle Toplam Öğrenci Sayısı (AÖ Hariç), 2000-2010	14
ŞEKİL 8.	Yıllar İtibariyle Yeni Giren Öğrenci Sayısı (AÖ Hariç), 2000-2010	15
ŞEKİL 9.	2010-2011 Öğretim Yılı Program Türlerine Göre Yeni Giren Öğrenci Dağılımı.....	16
ŞEKİL 10.	2010-2011 Öğretim Yılı Yükseköğretim Kurum Türüne Göre Öğrenci Dağılımı	17
ŞEKİL 11.	2000-2011 Döneminde Öğretim Elemanı ve Öğretim Üyesi Sayısı	19
ŞEKİL 12.	2010-2011 Dönemi Öğretim Elemanlarının Akademik Görevlerine Göre Dağılımı.....	21
ŞEKİL 13.	Öğretim Elemanı ve Öğretim Üyesi Başına Öğrenci Sayısı	22
ŞEKİL 14.	Yükseköğretim Sisteminde Devresel Akım Şeması	23

2011 Türkiye Yükseköğretim Meclisi Sektör Raporu

GİRİŞ

Son yıllarda hız kazanan küreselleşme eğilimleri, ülkelerin rekabet gücünü artırıcı politikalar izlemelerini bir zorunluluk haline getirmiştir. Bu konuda, iyi eğitilmiş insangücü anahtar rolü oynayan bir faktör durumundadır. İyi eğitilmiş insan gücü, yalnızca bilim ve teknoloji alanında değil aynı zamanda ekonomik alanda ülkenin rekabet gücünü artırma potansiyeli taşımaktadır.

Günümüzde rekabetin yoğunluğu, yükseköğretim sistemlerinin gözden geçirilmesini ve zamanın gereklerine göre yeniden düzenlenmesini bir zorunluluk haline getirmiştir. Yükseköğretim sistemi artık tek başına ele alınmamakta, "eğitilmiş insan gücü-iş piyasası-toplum" ilişkileri arasındaki etkileşimin yarattığı devresel akım sürecinin en önemli halkası olarak değerlendirilmektedir.

Devresel akım sürecinin etkin işleyebilmesi için, yükseköğretim sürecinin çıktısı konumundaki öğrencilerin iş piyasasının gereksinim duyduğu niteliklere sahip olması ve iş piyasasının toplumun talep ettiği mal ve hizmetleri üretebilmesi gerekmektedir. Toplumsal refahın gerek tüketim gerekse bilgi donanımı olarak artması ise yükseköğretim sistemine daha kaliteli öğrenci girdisi sağlamak bakımından önem taşımaktadır. Dolayısıyla, devresel akım sürecinin düzgün işleyebilmesi, uluslararası rekabet gücünün gerektirdiği yeni ürünleri üretebilecek becerilere, yaratıcılığa ve bilgi donanımına sahip insangücünün yetiştirilebilmesine bağlıdır.

Yükseköğretimin toplumsal işlevi yalnızca bilgi ve araştırma potansiyeli bakımından değil, aynı zamanda sosyal, sanatsal ve kültürel etkinliklerin sağlanması açısından da ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan ele alındığında, yükseköğretim sisteminin günümüz dünyasının koşullarına uygun biçimde yeniden organizasyonu bir zorunluluk durumundadır.

Türk yükseköğretim sisteminin mevcut yapısı, yukarıda ifade edilen düzeye ulaşılmasını engelleyen bazı kısıtlamalar içermektedir. Sistemin güncel eğilimlere uygun biçimde yeniden yapılandırılması gerektiği konusunda uzlaşma sağlanmış görünmektedir.

Sistemin yeniden yapılandırılma sürecinde dikkate alınması gereken en önemli husus, gerek eğitim-öğretim gerekse bilimsel araştırmalar açısından niceliğin yanında

2011 Türkiye Yükseköğretim Meclisi Sektör Raporu

niteliğin, başka deyişle kalitenin artırılmasıdır. Günümüzde ulusal ve uluslararası alanda yaşanan yoğun rekabet, bilgi ve insangücü üretiminin kalite değerlendirmelerine tabi tutulması gereğini doğurmaktadır. Kaliteli eğitim-öğretim verilebilmesi, yükseköğretim kurumlarının özerk bir yapıya sahip olmalarını, topluma karşı sorumlu ve hesap verebilir hale getirilmelerini gerektirmektedir.

Günümüzde uluslararası rekabetin yoğunluğu, tüketim kalıplarındaki değişme ve çeşitlenme eğilimleri, yükseköğretimin de bu yönde yapılanması zorunluluğunu doğurmaktadır.

Bu rapor, Türk yükseköğretim sisteminin yeniden yapılandırılma sürecinde yapılabilecek değişiklik ve düzenlemelere ilişkin önerilerin ortaya konulmasını amaçlamaktadır. Bu amaçla, birinci bölümde yükseköğretim sisteminin tarihsel süreç içinde gelişimi niceliksel olarak değerlendirilmektedir. İkinci bölümde, günümüzün küreselleşen dünyasında mevcut yükseköğretim sistemindeki sınırlamalar ortaya konulmakta ve sistemin dünyadaki trendlere uygun işler hale getirilmesi için esas alınması gereken ilkeler ve yapılması gereken değişiklikler irdelenmektedir. Son bölümde, ekonomik olarak bölge ülkeleri arasında öncü pozisyonundaki ülkemizin rekabet gücünü artırmak amacıyla yapılacak düzenlemelere ilişkin temel öneriler ortaya konulmaktadır.

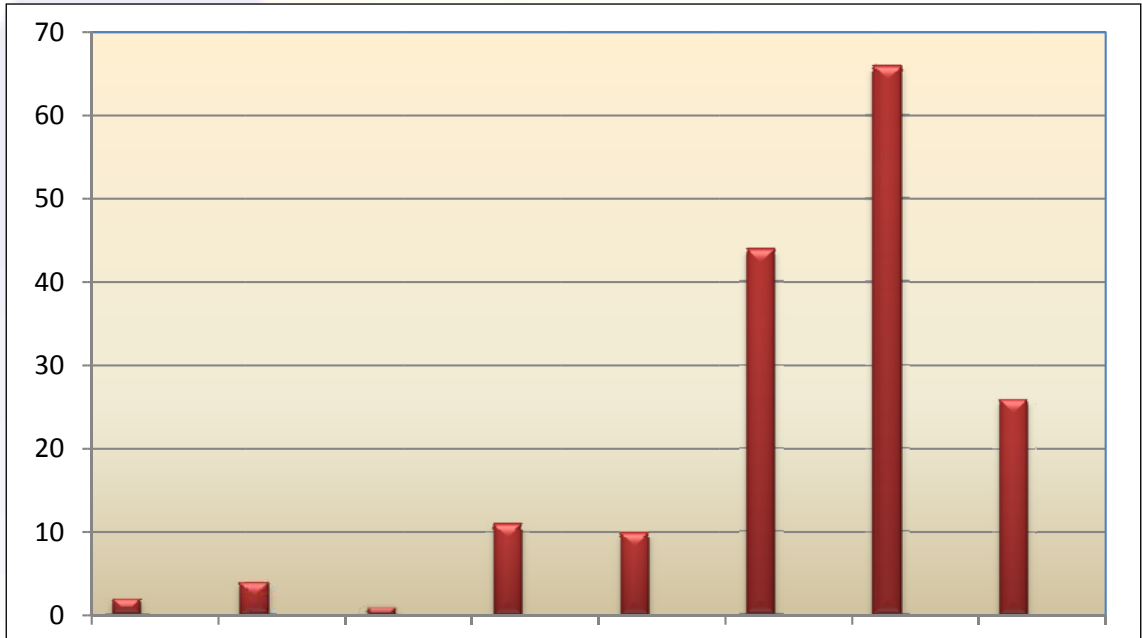

I. YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

I.1. Yükseköğretim Kurumu Sayısında Gelişmeler

Ülkemizde modern bir eğitim kurumu olarak ilk üniversite, 1 Haziran 1933'te yürürlüğe giren 2252 sayılı Kanun ile kurulan İstanbul Üniversitesidir. 10 Haziran 1933'te, idari yapısı ile bir üniversite niteliği taşıyan *Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü* kurulmuştur (Günay ve Günay, 2011:2).

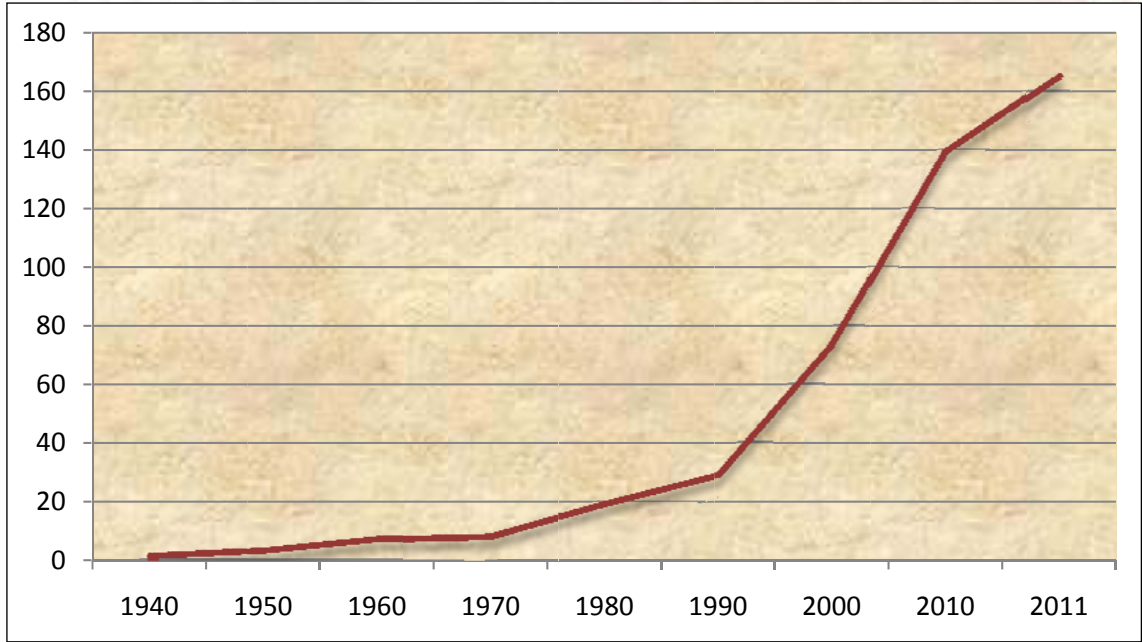
Günümüzde (2011 yılı itibariyle) toplam üniversite sayısı (devlet+vakıf) 165'e ulaşmıştır. Bu sayının tarihsel süreç içinde nasıl bir gelişme çizgisi izlediği Şekil 1 ve Şekil 2'den izlenebilir. Şekil 1'de 1930-2011 yılları arasındaki onar yıllık periyotlarda ve Şekil 2'de yıllar bazında toplam üniversite sayısındaki artışlar gösterilmektedir.

Şekil 1. 1940-2011 Dönemi Üniversite Sayısında Artışlar-1

Şekil 1'den görüldüğü gibi, 1930-2011 döneminde onar yıllık periyotlar itibariyle üniversite sayısında en büyük artışlar 2000-2010 periyotunda (66 yeni üniversite) ortaya çıkmıştır. Bunu 44 yeni üniversite ile 1990-2000 periyodu izlemektedir. Şekilde dikkat çeken bir özellik, 2010-2011 arası iki yıllık periyotta 26 yeni üniversitenin kurulmuş olmasıdır ki, bu sayı tüm dönem boyunca gözlenen en yüksek artışı ifade etmektedir.

Şekil 2'de 1930-2011 döneminde üniversite sayısının yıllar içindeki gelişimi verilmektedir. Üniversite sayısında 1990 yılından itibaren ortaya çıkan büyük artış açıkça görülmektedir.

Şekil 2. 1 1940-2011 Dönemi Üniversite Sayısında Artışlar-2

Ülkemizde modern anlamdaki ilk üniversite olan İstanbul Üniversitesi'nin kurulduğu 1933 yılında yapılan yasal düzenlemenin temel niteliği, üniversitenin idari özerkliğe sahip olmaması; rektör, fakülte, dekan vb. kavramların yerleşmeye başlaması ve ders programları ile araştırmaların sıkı bir denetim altına alınmasıdır. İstanbul'da kurulan İstanbul Üniversitesi, 1944 yılında yine İstanbul'da kurulan İstanbul Teknik Üniversitesi ile Ankara'da kurulan fakülteler zaman içinde toplumdaki değişen koşullara ve yeni ihtiyaçlara ayak uyduramadıkları için yeni düzenlemeler yapılması gerekmiş ve üniversitelerin mali ve idari bağımsızlığı konusu öncelikli gündem maddesi haline gelmiştir.

Türk siyasi hayatında çok partili sisteme geçildiği 1946 yılında üniversitelere özerklik sağlanması yönünde genel bir eğilim ortaya çıkmıştır. Bu eğilimin sonucu olarak, 1946 yılında çıkarılan 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu ile üniversiteler "genel özerkliğe ve tüzel kişiliğe" sahip kurumlar olarak tanınmıştır. Aynı kanunda fakülteler "bilim ve yönetim

özerkliğine ve tüzel kişiliğe” sahip birimler olarak tanımlanmaktadır. Bu kanun ile Ankara Üniversitesi kurulmuş ve üniversiteler bir çatı altında toplanmıştır. Bu kanunda özerklik “rektör ve dekanların seçimler yoluyla göreve gelmesi” olarak tanımlanmıştır (Tabak, 2010). Üniversitelerde öğretimin bilimsel araştırmalar ile desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

1946 yılında çıkartılan Üniversiteler Kanunu ile, üniversiteler arasında işbirliğinin sağlanması ve üniversitelerin sorunlarının ortak bir çatı altında çözülmesi amacıyla, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) oluşturulmuştur.

1946 sonrasında yaşanan sosyal, siyasi ve ekonomik gelişmeler üniversitelerin yurt geneline yaygınlaştırılmasını gerekli hale getirmiş ve 1950-1960 yılları arasında dört yeni üniversite kurulmuştur. Bunlar, 1955’te İzmir’de kurulan Ege Üniversitesi; yine 1955’te Trabzon’da kurulan Karadeniz Teknik Üniversitesi; 1956 yılında Ankara’da *Orta Doğu Yüksek Teknoloji Enstitüsü* adıyla eğitime başlayan ve 1959’da kuruluş kanunu yürürlüğe giren Orta Doğu Teknik Üniversitesi ile 1957 yılında Erzurum’da kurulan Atatürk Üniversitesi’dir.

Üniversite kavramının Anayasa’ya girişi 1961 yılında gerçekleşmiş, üniversiteler bilimsel ve idari özerkliğe sahip kamu tüzel kişilikleri haline gelmişlerdir (Günay ve Günay, 2011:2). 1960’lı yıllar, özel sektörün kar amaçlı yükseköğretim hizmeti sunabileceği düşüncesinin oluşmaya başladığı yıllardır. Anayasa’da özel üniversitelerin kurulması yasaklanmış olmasına rağmen, yüksek okullar konusunda herhangi bir önleyici hüküm bulunmadığı için üniversiteye benzeyen kurumların sayısında artış gözlenmiştir.¹ 1965’te kabul edilen Özel Okullar Kanunu ile mühendislik, mimarlık, dişçilik, eczacılık, iktisat ve gazetecilik alanında yüksek okullar açılmış, ancak bu okullar 1971 yılında Anayasa’ya aykırılık gerekçesiyle kapatılarak, devlet kurumlarına devredilmişlerdir. 1960’lı yıllardaki en önemli gelişme, 1967 yılında Ankara’da Hacettepe Üniversitesinin kurulması olmuştur.

Yükseköğretim sistemine ilişkin diğer önemli kanunlar, 20 Haziran 1973 tarihinde çıkartılan 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu’dur.² 1970’li yıllarda yükseköğretim kurumları sayısında önemli artışlar yaşanmış; 1971’de İstanbul’da Boğaziçi Üniversitesi, 1973 yılında Adana’da Çukurova, Diyarbakır’da Dicle, Eskişehir’de Anadolu üniversiteleri, 1974’te Sivas’ta Cumhuriyet Üniversitesi, 1975 yılında Bursa’da Uludağ, Elazığ’da Fırat, Konya’da Selçuk, Malatya’da İnönü, Samsun’da Ondokuz Mayıs ve 1978’de Kayseri’de Erciyes Üniversiteleri kurulmuştur.

1 Söz konusu yüksek okullara örnek olarak, İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Özel YO, İstanbul Gazetecilik Özel YO, İstanbul Eczacılık Özel YO, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Özel YO, Ankara DişHekimliği Özel YO, İzmir İktisadi ve Ticari İlimle Özel YO, İzmir Karataş Gazetecilik Özel YO, Eskişehir Hastaş Eczacılık Özel YO, Adana Akdeniz Mühendislik Özel YO verilebilir.

2 Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ilk kez bu kanunla kurulmuş, ancak ilgili hüküm Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir.

1980'lerin başında ülkemizde yükseköğretim sistemi, üniversiteler, akademiler, çoğu Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı iki yıllık meslek yüksek okulları ile konservatuarlar, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı üç yıllık eğitim enstitüleri ve mektupla öğretim yöntemine göre oluşturulmuş YAYKUR olmak üzere, beş farklı türde kurumu içeriyordu. 1981 yılında toplam 166 yükseköğretim kurumunda, YAYKUR dahil, toplam 237.369 öğrenci eğitim almaktaydı.

4 Kasım 1981'de kabul edilen 2547 sayılı *Yükseköğretim Kanunu*'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte Yükseköğretim Kurulu (YÖK) oluşturulmuş ve farklı tipte yükseköğretim kurumları tek bir çatı altında toplanmıştır. Bu kanunla akademiler üniversitelere, eğitim enstitüleri eğitim fakültelerine dönüştürülmüş, konservatuarlar ile meslek yüksek okulları üniversitelere bağlanmıştır.

1980-1990 periyotunda kurulan üniversiteler şunlardır: 1982 yılında Ankara'da Gazi; Antalya'da Akdeniz; Edirne'de Trakya; İstanbul'da Marmara, Minar Sinan ve Yıldız Teknik; İzmir'de Dokuz Eylül; 1984 yılında Ankara'da Bilkent³ ve 1987 yılında Gaziantep'te Gaziantep üniversiteleri.

2547 sayılı Kanun'la birlikte yükseköğretim sisteminde önemli bir yapısal değişiklik ortaya çıkmıştır. Yapısal değişikliği yaratan gelişme, kâr amacı gütmeyen vakıflara özel yükseköğretim kurumları kurma olanağının sağlanmasıdır (Erguvan, 2010: 26). 1992 yılında vakıf üniversitelerine yasal güvence getirilmesi ile birlikte özel yükseköğretim kurumu sayısında büyük artışlar ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, 1990'lı yıllarda üniversite sayısındaki artışın esas kaynağı yeni kurulan vakıf üniversiteleridir.

1992 devlet üniversitesi sayısı açısından da büyük bir sıçramanın yaşandığı yıldır. Bunlar, Afyonkarahisar'da Afyon Kocatepe; Aydın'da Adnan Menderes; Balıkesir'de Balıkesir; Bolu'da Abant İzzet Baysal; Çanakkale'de Çanakkale Onsekiz Mart; Denizli'de Pamukkale; Hatay'da Mustafa Kemal; Isparta'da Süleyman Demirel; İzmir'de İzmir Yüksek Teknoloji; Kahramanmaraş'ta Kahramanmaraş Sütçü İmam; Kars'ta Kafkas; Kırıkkale'de Kırıkkale; Kocaeli'nde Kocaeli; Kütahya'da Dumlupınar; Manisa'da Celal Bayar; Mersin'de Mersin; Muğla'da Muğla; Niğde'de Niğde; Sakarya'da Sakarya; Şanlıurfa'da Harran; Tokat'ta Gaziosmanpaşa; Zonguldak'ta Zonguldak Kara Elmas üniversiteleridir. 1993 yılında Eskişehir'de bulunan Anadolu Üniversitesinden Osmangazi Üniversitesi oluşturulmuştur. 1990'lı yıllarda kurulan bir diğer devlet üniversitesi 1994 yılında İstanbul'da öğretime başlayan Galatasaray Üniversitesidir. 1994 yılında toplam sayısı 56'ya ulaşan üniversite ve yüksek teknoloji enstitülerinin %30'u Ankara, İstanbul ve İzmir'de bulunmaktaydı.

1990'lı yıllarda kurulan 44 üniversiteden 19'u vakıf üniversitesidir. 1992 yılında Koç Üniversitesi İstanbul'da ve 1993 yılında Başkent Üniversitesi Ankara'da faaliyete geçmiştir.

3 1984'te faaliyete geçen Bilkent Üniversitesi yasal dayanağını 1992 yılında çıkartılan 3785 Sayılı kanunla almıştır.

Vakıf üniversitesi sayısı bakımından esas büyük artışlar 1990'lı yılların ikinci yarısında yaşanmıştır. 1996 yılında İstanbul'da Fatih, Işık, İstanbul Bilgi, Sabancı, Yeditepe üniversiteleri; 1997 yılında İstanbul'da Kadir Has, Beykent, Doğuş, İstanbul Kültür ve Maltepe üniversitesi kurulurken, Ankara'da Atılım ve Çankaya üniversitesi; 1998 yılında İstanbul'da Bahçeşehir ve Haliç üniversitesi; 1999 yılında Ankara'da Ufuk ve İstanbul'da Okan üniversitesi öğretime başlamıştır.

2000-2010 arası yükseköğretim kurum sayısında en büyük artışın yaşandığı on yıllık periyot olarak dikkat çekmektedir. Bu dönemde kurulan devlet üniversiteleri, 2006'da Adıyaman'da Adıyaman, Aksaray'da Aksaray, Amasya'da Amasya, Burdur'da Mehmet Akif Ersoy, Çorum'da Hitit, Düzce'de Düzce, Erzincan'da Erzincan, Giresun'da Giresun, Kastamonu'da Kastamonu, Kırşehir'de Ahi Evran, Ordu'da Ordu, Rize'de Rize, Tekirdağ'da Namık Kemal, Uşak'ta Uşak, Yozgat'ta Bozok üniversitesi; 2007 yılında Ağrı'da Ağrı İbrahim Çeçen, Artvin'de Artvin Çoruh, Batman'da Batman, Bilecik'te Bilecik, Bingöl'de Bingöl, Bitlis'te Bitlis Eren, Çankırı'da Çankırı Karatekin, Karabük'te Karabük, Karaman'da Karamanoğlu Mehmetbey, Kırklareli'nde Kırklareli, Kilis'te Kilis 7 Aralık, Mardin'de Mardin Artuklu, Muş'ta Muş Alparslan, Nevşehir'de Nevşehir, Osmaniye'de Osmaniye Korkut Ata, Siirt'te Siirt, Sinop'ta Sinop; 2008 yılında Ardahan'da Ardahan, Bartın'da Bartın, Bayburt'ta Bayburt, Gümüşhane'de Gümüşhane, Hakkari'de Hakkari, Iğdır'da Iğdır, Şırnak'ta Şırnak, Tunceli'de Tunceli, Yalova'da Yalova üniversitesidir.

2000-2010 arasında kurulan toplam 66 üniversitenin 25'i vakıf üniversitesidir. 2001'de İzmir'de İzmir Ekonomi ve Yaşar, İstanbul'da Yaşar ve İstanbul Ticaret; 2003'te Ankara'da TOBB Ekonomi ve Teknoloji; 2006'da İstanbul'da İstanbul Bilim; 2007'de İstanbul'da Acıbadem, İstanbul Arel, İstanbul Aydın ve Özyeğin, İzmir'de İzmir; 2008'de İstanbul'da Piri Reis, İstanbul Kemerburgaz, İstanbul Şehir, İzmir'de Gediz, Gaziantep'te Gazikent, Kayseri'de Melikşah; 2009'da Gaziantep'te Zirve, İstanbul'da Yeni Yüzyıl ve İstanbul Medipol, Mersin'de Toros, Konya'da KTO Karatay ve Mevlana, Kayseri'de Nuh Naci Yazgan, Ankara'da Turgut Özal ve TED üniversitesi kurulmuştur.

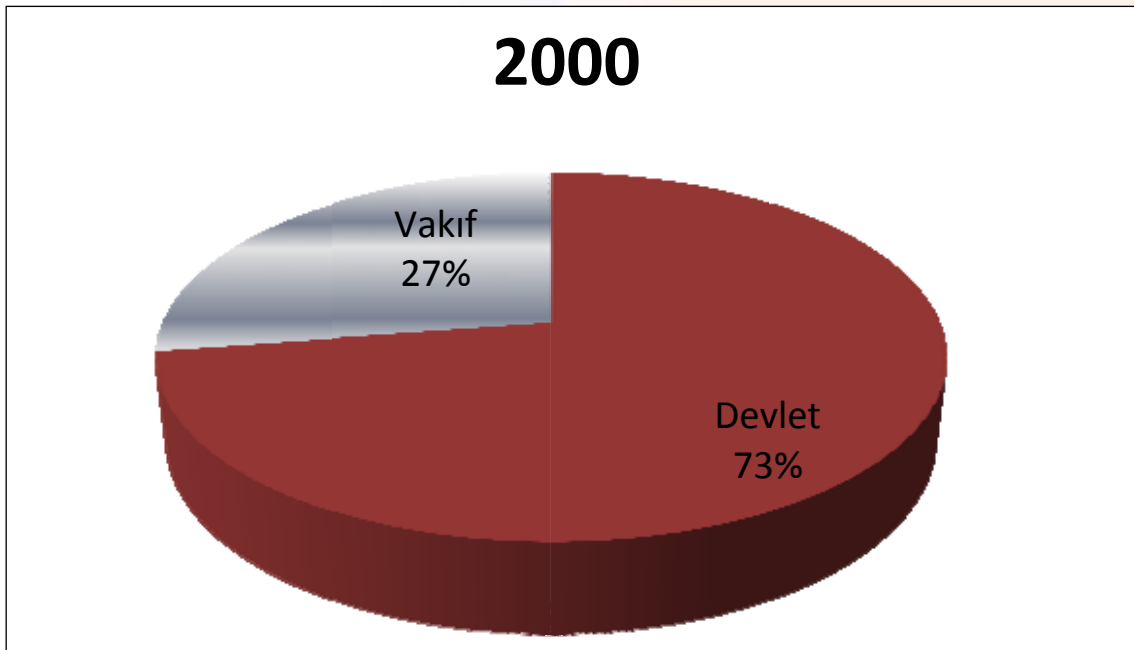
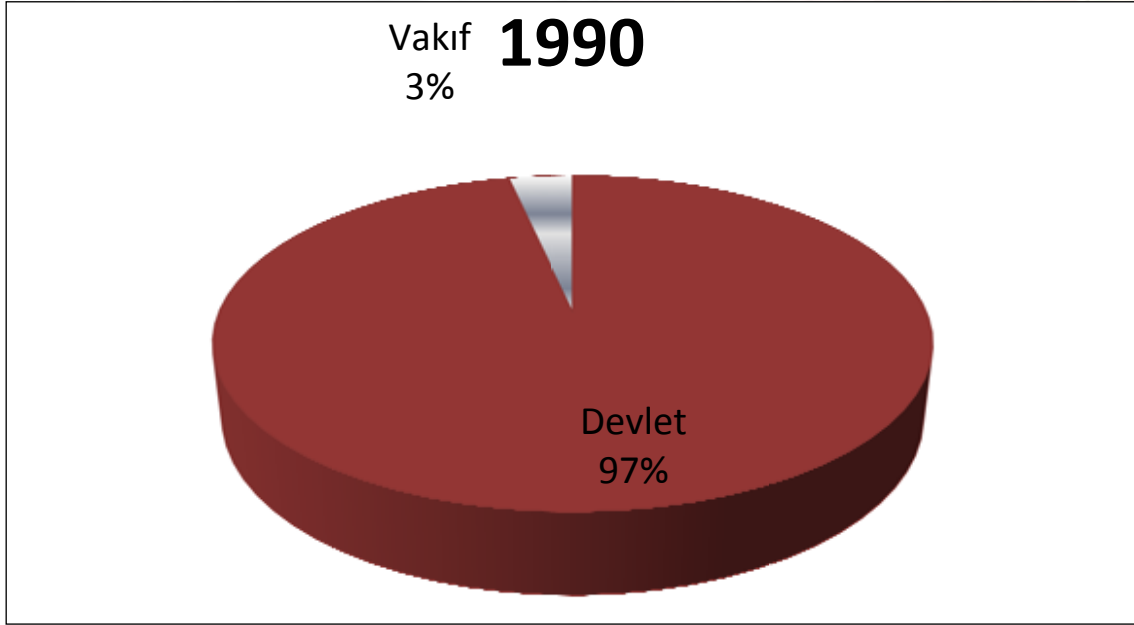
2010-2011 döneminde 17'si vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 26 yeni üniversite kurulmuştur. Söz konusu dönemde kurulan devlet üniversiteleri, 2010 yılında İstanbul'da Türk-Alman, Ankara'da Yıldırım Beyazıt, Bursa'da Bursa Teknik, İstanbul'da İstanbul Medeniyet, İzmir'de İzmir Katip Çelebi, Konya'da Konya, Erzurum'da Erzurum Teknik ve Kayseri'de Kayseri Abdullah Gül Üniversitesidir. 2011 yılında Adana'da Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesinin kurulmasıyla birlikte toplam devlet üniversitesi sayısı 103'e ulaşmıştır.

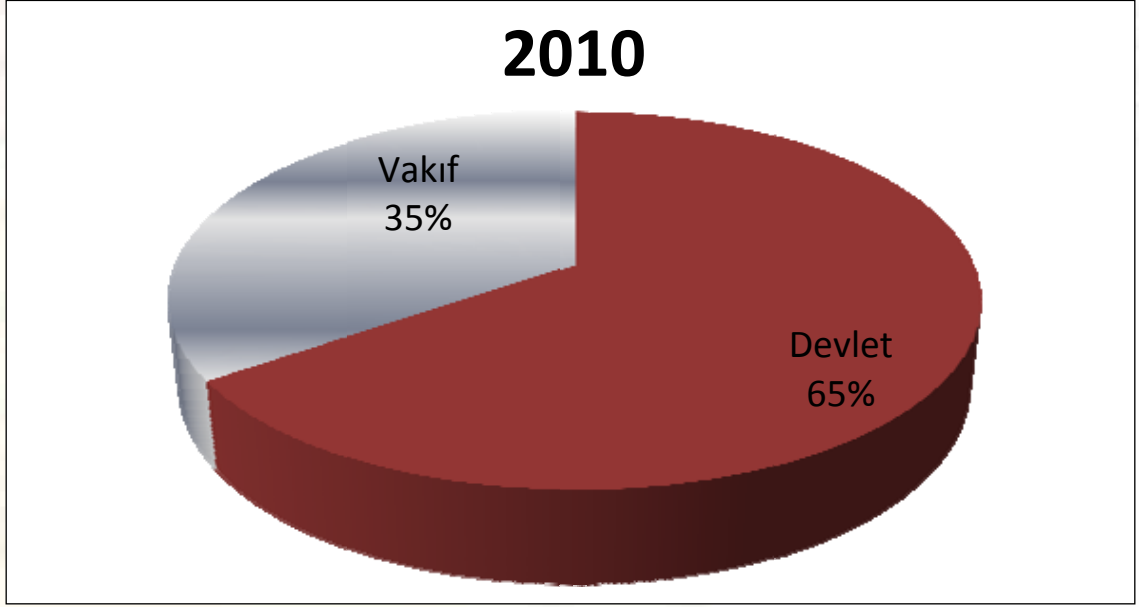
2010 yılında kurulan vakıf üniversiteleri, İstanbul'da Fatih Sultan Mehmet, İstanbul 29 Mayıs, Süleyman Şah, İstanbul Sabahattin Zaim, Bezmialem, Samsun'da Canik Başarı, Antalya'da Uluslararası Antalya, İzmir'de Şifa ve Trabzon'da Avrasya üniversiteleridir. 2011 yılında İstanbul'da İstanbul Gelişim, Üsküdar ve Gedik üniversiteleri ile Bursa'da

2011 Türkiye Yükseköğretim Meclisi Sektör Raporu

Bursa Orhangazi, Alanya'da Alanya Hamdullah Emin Paşa, Ankara'da Türk Hava Kurumu, Ankara Bilge ve Altın Koza üniversitelerinin kurulmasıyla birlikte toplam vakıf üniversitesi sayısı 62'ye çıkmıştır.

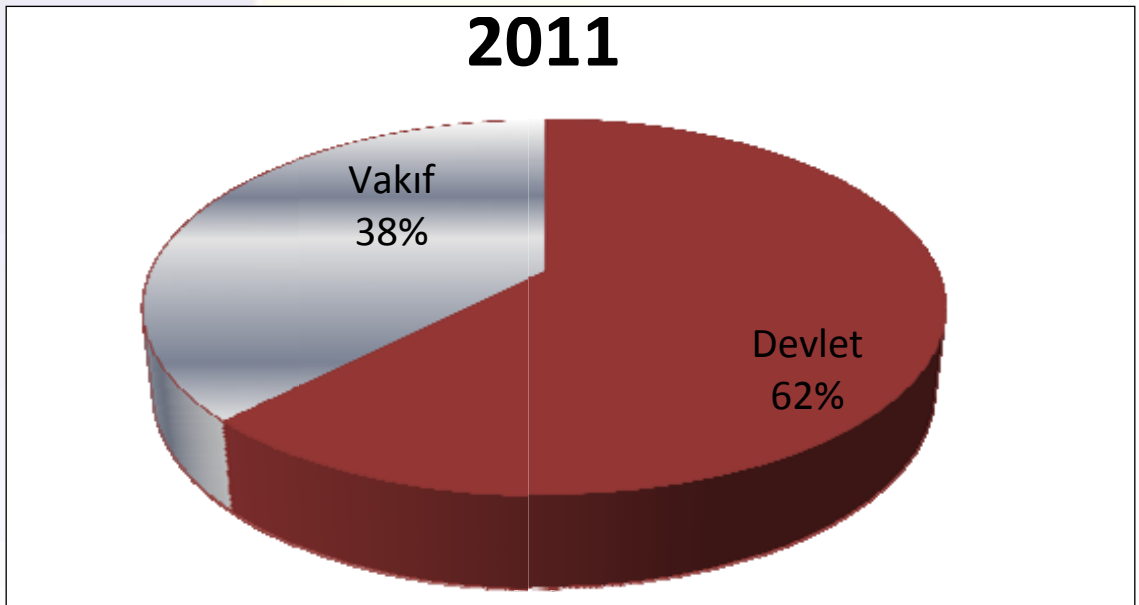
Yükseköğretim kurumlarının devlet/ özel sektör dağılımı incelendiğinde, 1990'lı yıllardan başlayarak özel sektörün payında ciddi bir artış olduğu görülmektedir. Özel üniversitelerin kurulması gereği 1970'li yıllarda hissedilmeye başlamakla birlikte, hayata geçirilmesi ilk kez 1984 yılında Ankara'da *Bilkent Üniversitesi*nin kurulmasıyla olmuştur.

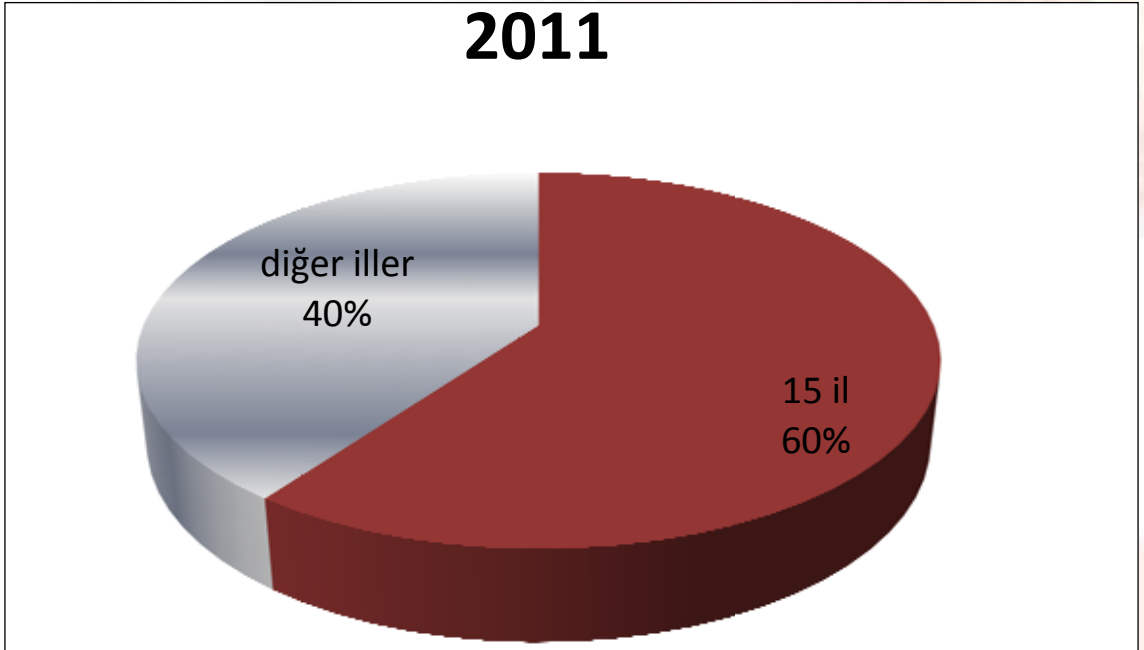
Şekil 3. Devlet/Vakıf Üniversitesi Oranlarının Gelişimi

Şekil 3'ten görüldüğü gibi, 1990 yılı başında 28 devlet üniversitesine karşı yalnızca 1 adet vakıf üniversitesi mevcut iken, 2000 yılı başında 53 devlet üniversitesi ve 20 vakıf üniversitesi faaliyet göstermiş ve 2010 yılında 102 devlet üniversitesine karşı 54 vakıf üniversitesi faal hale gelmiştir. 2011 yılında devlet üniversitesi sayısı 103'e ve vakıf üniversitesi sayısı 62'ye ulaşmıştır. Görüldüğü gibi, devlet/vakıf üniversitesi oranı zaman içinde vakıf üniversiteleri lehine bir gelişme göstermiştir.

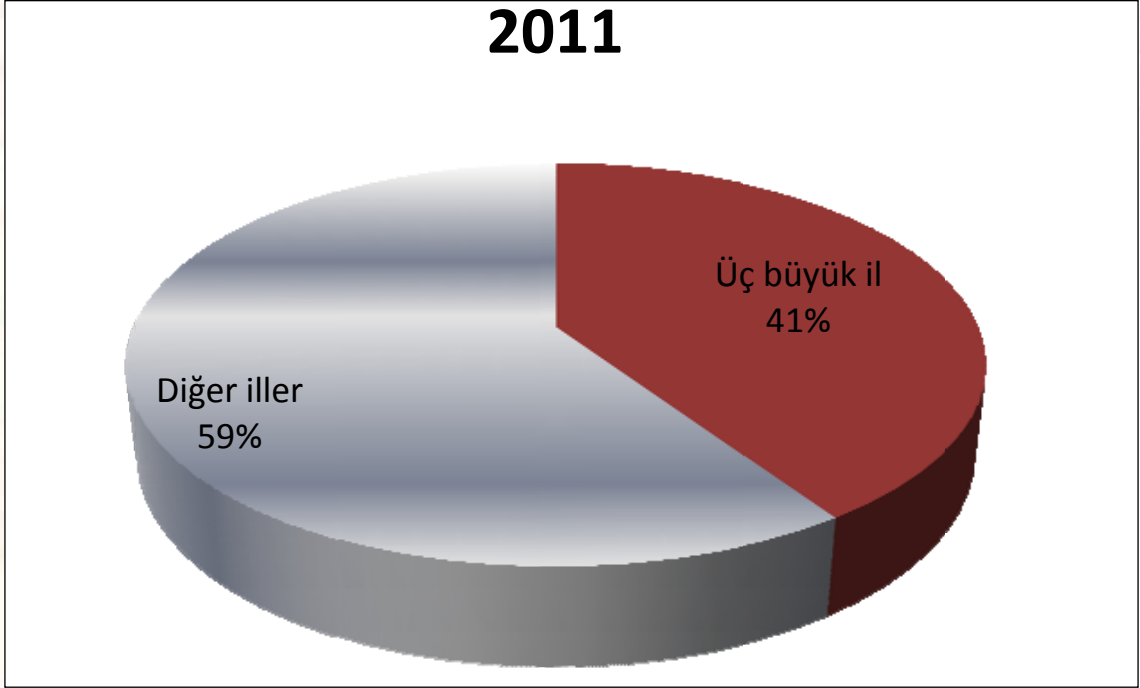
Şekil 4. 2011 Yılı İtibariyle Devlet/Vakıf Üniversitesi Oranı

2011 yılı itibariyle 81 ilin tümünde en az bir üniversite bulunmakla birlikte, toplam üniversitelerin % 60'ına karşılık gelen 99 üniversite 15 ilde bulunmaktadır (Günay ve Günay, 2011: 9): İstanbul'da 9 devlet, 33 vakıf üniversitesi; Ankara'da 5 devlet, 11 vakıf üniversitesi; İzmir'de 4 devlet, 5 vakıf üniversitesi; Kayseri'de 2 devlet, 2 vakıf üniversitesi; Konya'da 2 devlet, 2 vakıf üniversitesi; Antalya'da 1 devlet, 2 vakıf üniversitesi; Bursa'da 2 devlet, 1 vakıf üniversitesi; Gaziantep'te 1 devlet, 2 vakıf üniversitesi; Mersin'de 1 devlet, 2 vakıf üniversitesi; Erzurum, Eskişehir, Kocaeli ve Adana'da 2 devlet üniversitesi; Samsun'da 1 devlet, 1 vakıf üniversitesi ve Trabzon'da 1 devlet, 1 vakıf üniversitesi bulunmaktadır.

Şekil 5. Üniversitelerin illere dağılımı

Şekil 5'ten görüldüğü gibi, büyük illerimizi içeren 15 il üniversitelerin büyük oranına sahiptir.

Şekil 6. Üç Büyük İl (Ankara, İstanbul, İzmir) Üniversite Oranı

Ankara, İstanbul ve İzmir’de bulunan üniversite sayısı 67’dir, ki bu toplam üniversitelerin % 40’ının büyük şehirlerde yoğunlaştığını göstermektedir.

2011 yılı itibariyle 182 olan toplam yükseköğretim kurumu sayısının üniversiteler dışında kalan kısmı iki yıllık meslek yüksek okulları ve diğer eğitim kurumlarından oluşmaktadır. 2011 yılı itibariyle, iki yıllık meslek yüksek okulu sayısı, 2’si devlet ve 7’si vakıf olmak üzere toplam 9 ve diğer yükseköğretim kurumu sayısı 10’dur. Meslek yüksekokulları, adalet, sağlık, su ürünleri vb. belirli bir alanda öğretim verenler, açık öğretim (AÖ) önlisans programları ve TSK ile Polis Teşkilatı bünyesindeki yüksekokullardan oluşmaktadır.

I.2. Öğrenci Sayısındaki Gelişmeler

Yükseköğretimin sisteminin birinci temel unsuru olan öğretim performansını değerlendirebilmek için kullanılması gereken en önemli istatistiklerden birisi öğrenci sayısıdır.

1930-31 öğretim yılında İstanbul Üniversitesinde (o zamanki adıyla İstanbul Darülfünunu) okuyan öğrenci sayısı 2.167 iken 1942-43 öğretim yılında bu rakam 11.000’e yükselmiştir. 1984 yılında 322.320’ye çıkan öğrenci sayısı 2011 yılı itibariyle 3.817.086’ya ulaşmıştır (Günay ve Günay, 2011). Açık öğretim dışında örgün öğretimdeki öğrenci sayısındaki gelişmeler Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1. Açık Öğretim (AÖ) Hariç Yükseköğretimdeki Toplam Öğrenci Sayıları*, 1994-1999

Yıl	ÖnLisans	Lisans	Y.Lisans	Doktora	Tıp. Uzman	TOPLAM	Artış (%)
1994	106610	510650	35820	14791	9409	677280	
1995	127927	502080	41044	16066	9869	696769	2.88
1996	150440	550780	49887	19718	6693	777518	11.59
1997	159040	590110	51341	19742	10012	830245	6.78
1998	192650	640330	49137	20038	10211	912366	9.89
1999	202970	686610	50986	20413	11193	972172	6.56

* "Diğer eğitim kurumları" dahildir.

Kaynak: Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi, 2007.

1994-1999 döneminde örgün yükseköğretimde okuyan toplam öğrenci sayısındaki ortalama yıllık artış % 7.54 olmuştur. Önlisans öğrenci sayısı 1994 yılından 1999 yılına kadar ortalama % 90, lisans öğrenci sayısı % 35, yüksek lisans öğrenci sayısı % 42, doktora öğrencisi sayısı % 38 ve tıpta uzmanlık yapan öğrenci sayısı % 19 artmıştır. Görüldüğü gibi, toplam öğrenci sayısı itibarıyla en büyük artış önlisans programlarında ortaya çıkmış, bunu sırasıyla yüksek lisans, doktora, lisans ve tıpta uzmanlık izlemiştir. Bu sonuçlar, yükseköğretim sürecindeki öğrenci sayıları içinde önlisans ve lisans üstü programların payının arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Yükseköğretim kurumlarında okuyan öğrenci sayılarında 2000-2010 döneminde ortaya çıkan gelişmeler Tablo 3'te verilmektedir. Tabloda, 1993 yılında başlatılan "ikinci öğretim" programlarının etkisini yansıtmak üzere, bu programlardaki öğrenci sayıları da dikkate alınmaktadır.

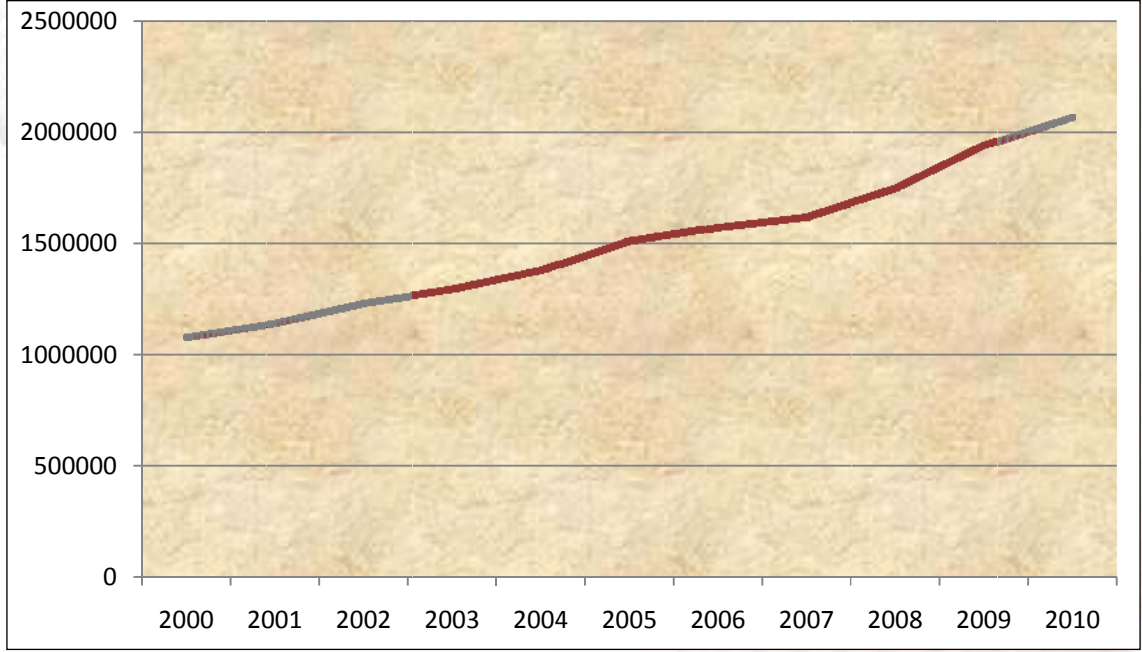
Tablo 2. Açık Öğretim (AÖ) Hariç Yükseköğretimdeki Toplam Öğrenci Sayıları*, 2000-2010

Yıl	Ön lisans	Lisans	İkinci Öğr.	Yüksek Lisans	Doktora	Tıp. Uzman.	TOPLAM	Artış (%)
2000	177235	600303	207110	65068	21739	7424	1078879	
2001	190275	623465	224048	73466	22514	8346	1142114	5.86
2002	199763	638341	279773	82277	23176	8925	1232255	7.89
2003	199604	660420	308700	90057	24835	10556	1294172	5.02
2004	226133	691382	329889	92566	27335	10532	1377837	6.46
2005	270290	733140	352687	111814	32503	10431	1510865	9.65
2006	305762	756736	357027	108683	33711	11884	1573803	4.17
2007	324058	786944	356913	104028	34879	12679	1619501	2.90
2008	352060	839391	397841	109281	35669	12292	1746534	7.84
2009	387047	905548	446561	139463	44407	13576	1936602	10.90
2010	400331	996044	489286	125690	42938	12704	2066993	6.70

* "Diğer eğitim kurumları" dahil edilmemiştir.

Kaynak: İlgili yıllara ait ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri.

Şekil 7'den görüldüğü gibi, 2000-2010 dönemi boyunca toplam öğrenci sayısında sürekli bir artış ortaya çıkmış ve açık öğretim hariç üniversitelerde okuyan toplam öğrenci sayısı yıllık ortalama % 6.74 artmıştır. Söz konusu dönemde yükseköğretimin her düzeyi itibarıyla büyük oranlı artışlar gerçekleşmiştir. Önlisans programlarındaki öğrenci sayısı 2000'den 2010'a kadar yaklaşık % 126, lisans öğrenci sayısı % 66, ikinci öğretimdeki öğrenci sayısı % 136, yüksek lisans öğrenci sayısı % 93, doktora öğrencisi sayısı % 98 ve tıpta uzmanlık yapan öğrenci sayısı % 71 artmıştır. Görüldüğü gibi, en yüksek oranlı artışlar önlisans ve yeni açılan ikinci öğretim programlarında olmuştur.

Şekil 7. Yıllar İtibariyle Toplam Öğrenci Sayısı (AÖ Hariç), 2000-2010

Yükseköğretimde okuyan toplam öğrenci sayısındaki değişiklikleri izlemek önemli olmakla birlikte, yeni kayıt olan öğrenci sayısında yıllık bazda ortaya çıkan gelişmeler yükseköğretim kurumlarına duyulan ihtiyacın zaman içinde ne şekilde değiştiği konusunda daha açık bilgiler verebilmektedir. Tablo 3'te 2000-2010 döneminde açık öğretim hariç üniversitelere yeni kayıt olan öğrenci sayıları verilmektedir.

Tablo 3. AÖ Hariç Yükseköğretimdeki Yeni Kayıt Olan Öğrenci Sayıları*, 2000-2010

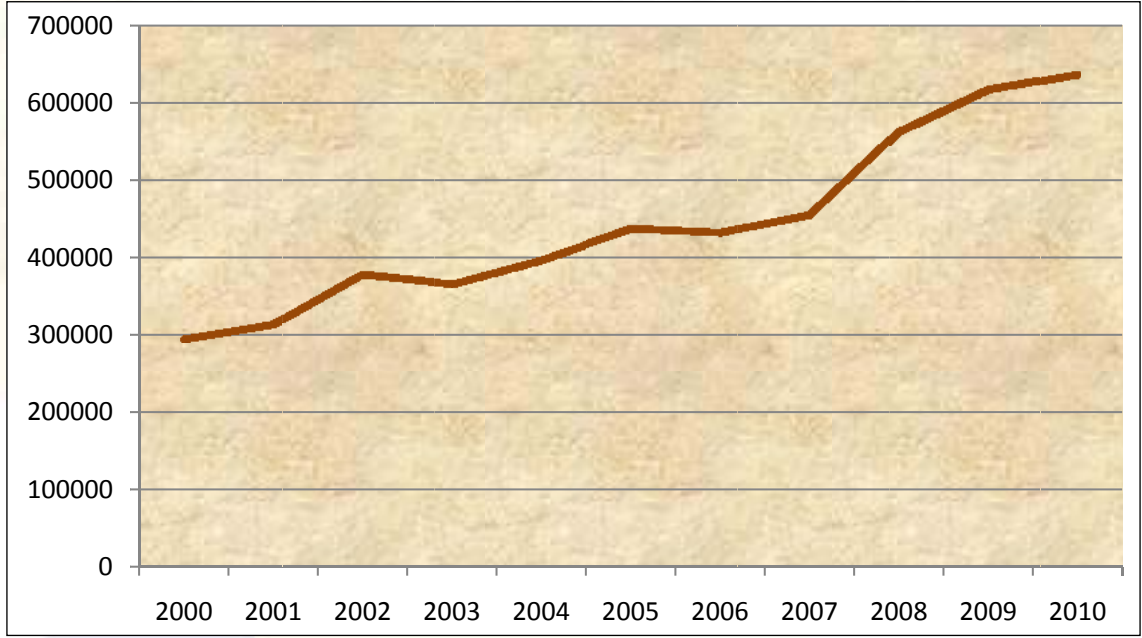
Yıl	Ön lisans	Lisans	İkinci Öğr.	Yüksek Lisans	Doktora	Tıp. Uzman.	TOPLAM	Artış (%)
2000	70287	132894	58165	25426	4827	2203	293802	
2001	76390	135171	65998	28642	4764	2424	313389	6.67
2002	79240	139085	115086	36154	5476	2394	377435	20.44
2003	76521	147995	93683	38153	6367	2817	365536	-3.20
2004	92020	157400	101374	36608	6729	2577	396708	8.50
2005	110496	163053	106314	45852	8422	2753	436890	10.13
2006	121216	155380	101662	43051	7000	3234	431543	-1.22
2007	123192	169520	105976	44768	7726	2984	454166	5.24
2008	145110	206166	150780	50455	7622	2134	562267	23.80
2009	151038	223566	159013	68032	10736	3883	616268	9.60
2010	156588	249391	167273	50950	9500	2520	636222	3.24

* "Diğer eğitim kurumları" dahil edilmemiştir.

Kaynak: İlgili yıllara ait ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri.

Tablo 3'ten görüldüğü gibi, AÖ hariç yükseköğretim kurumlarına yeni kayıt yaptıran öğrenci sayısı 2000 yılında 293802'den 2010 yılında 636.222'ye yükselerek % 116.55 oranında artmıştır. Ancak, Şekil 8'den görüldüğü gibi, yeni kayıt olan öğrenci sayısı dönem boyunca ortalama olarak artmış olmakla birlikte, yıllar itibariyle farklı değişim oranları sergilemiştir. Yükseköğretim kurumlarına yeni giren öğrenci sayısında en belirgin değişim dönemleri, % 20.44 ile 2002 yılı ve % 23.80 ile 2008 yılıdır.

Şekil 8. Yıllar İtibariyle Yeni Giren Öğrenci Sayısı (AÖ Hariç), 2000-2010

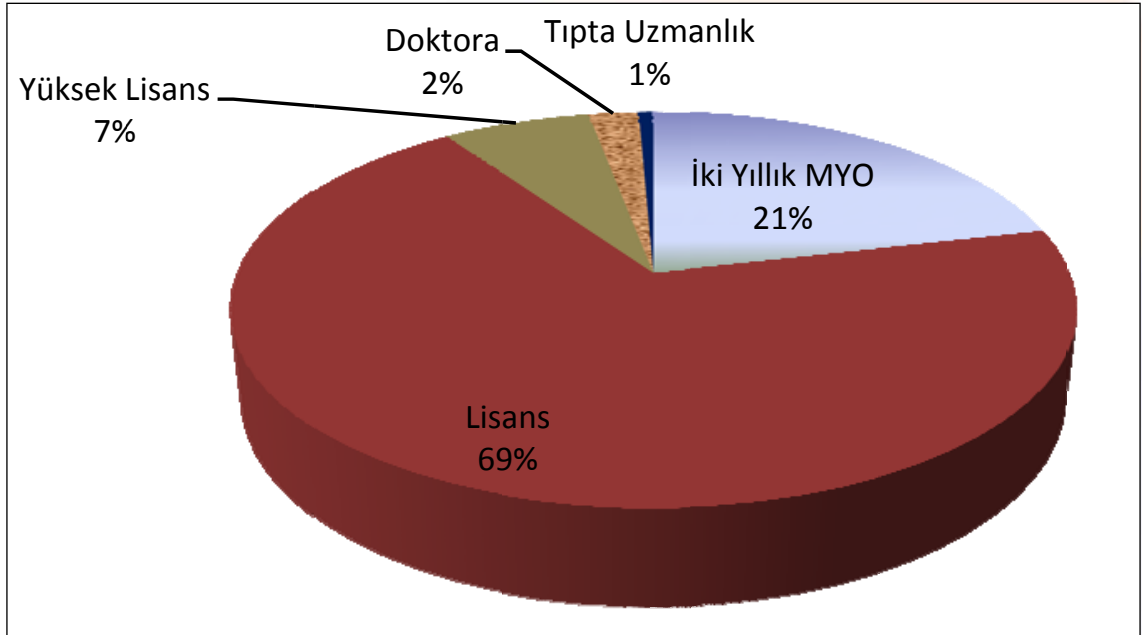
2010-2011 öğretim yılı itibariyle yükseköğretim kurumlarında eğitim gören ve yeni giren öğrenci sayısı program türlerine göre Tablo 4'te verilmektedir. 2010-2011 yılı itibariyle açık öğretim hariç yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören toplam öğrenci sayısı 1.872.272'dir. Toplam sayının % 68.93'ünü oluşturan 1.290.609 öğrenci dört yıllık lisans programlarında okumaktadır. Toplam öğrenci sayısı içinde ikinci sırayı % 21.38 ile iki yıllık meslek yüksek okulları (MYO) almaktadır. Üçüncü sırada toplam sayının % 6.71'ini oluşturan 125.690 öğrenci ile yüksek lisans programları gelmektedir. Toplam öğrencilerin % 2.29'u doktora programlarına kayıtlıdır ve % 0.67'si tıp alanında ihtisas yapmaktadır.

Tablo 4. 2010-2011 Yılı İstatistikleri (AÖ Hariç)

Program Türü	Yeni Giren Öğrenci Sayısı	Pay (%)	Toplam Öğrenci Sayısı	Pay (%)
İki Yıllık MYO	228409	35.9	400331	21.38
Lisans	344843	54.2	1290609	68.93
Yüksek Lisans	50950	8.0	125690	6.71
Doktora	9500	1.49	42938	2.29
Tıpta Uzmanlık	2520	0.39	12704	0.67
TOPLAM	636222		1872272	

Kaynak: ÖSYM, Yükseköğretim İstatistikleri.

2010-2011 öğretim yılında yükseköğretim kurumlarına kaydolun yeni öğrenci sayısı 636.222'dir. Bu sayının % 35.9'unu oluşturan 228.409 öğrenci iki yıllık meslek yüksek okullarına kaydolmuştur. Lisans düzeyinde üniversite öğretimine başlayan öğrenci sayısı 344.843'tür ve toplam yeni giren öğrencilerin % 54.2'sini oluşturmaktadır. Yeni öğrencilerden % 8 oranında 50.950 tanesi yüksek lisansa ve % 1.49 oranında 9.500 tanesi doktora eğitime başlamıştır. Toplam öğrencilerin % 0.39'unu oluşturan 2.520'si tıp alanında ihtisas hakkı elde etmiştir.

Şekil 9. 2010-2011 Öğretim Yılı Program Türlerine Göre Yeni Giren Öğrenci Dağılımı

Yukarıda verilen sayılar ve oranlardan görüldüğü gibi, 2010-2011 öğretim yılı itibariyle açık öğretim hariç yükseköğretim kurumlarında okuyan toplam öğrencilerin en önemli kısmı üniversitelerde lisans öğrenimi görmektedir. İkinci sırada, iki yıllık meslek yüksek okulları; üçüncü sırada yüksek lisans programları gelmektedir. Bunları sırasıyla, doktora ve tıpta uzmanlık programları izlemektedir.

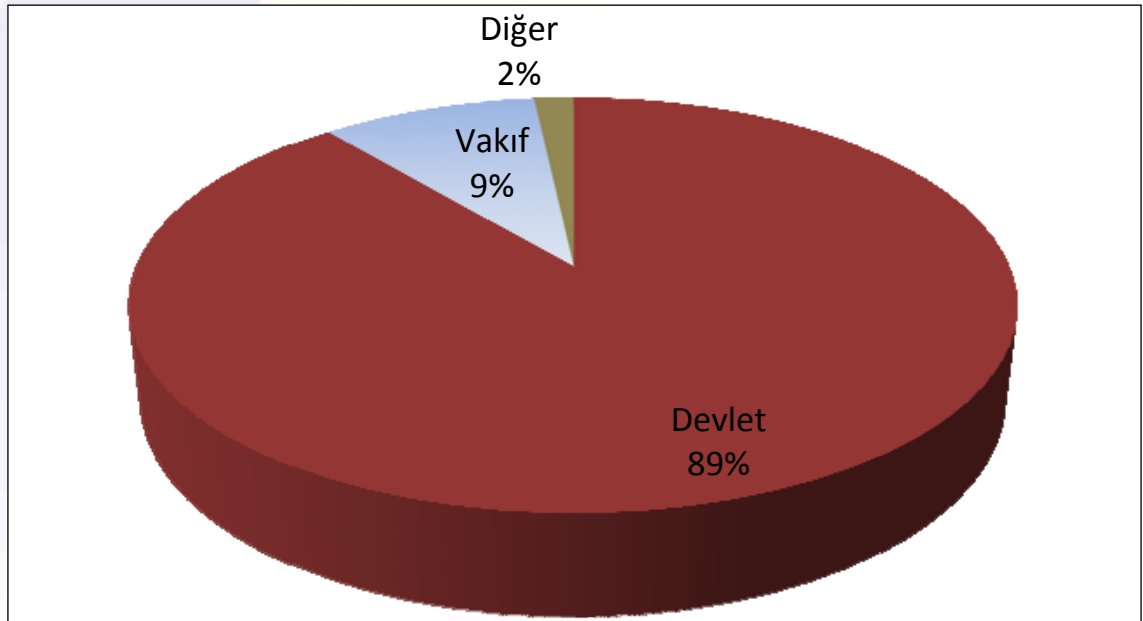
Yükseköğretime 2010-2011 yılında başlayan öğrencilerin dağılımına bakıldığında, en büyük oranı üniversite lisans programlarının oluşturduğu görülmektedir. Lisans programlarını, toplam öğrenci dağılımına benzer şekilde, sırasıyla, iki yıllık meslek yüksek okulları, yüksek lisans, doktora ve tıpta uzmanlık programları izlemektedir.

Tablo 5. 2010-2011 Öğrenci Sayıları (AÖ Hariç)

Yükseköğretim Kurumu	Ön lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	Tıpta Uzm.	TOPLAM	(%)
Devlet Üniversitesi	560.733	1.150.347	106.514	40.349	11.968	1.869.911	88.91
Vakıf Üniversitesi	30.481	140.262	19.176	2.589	736	193.244	9.19
Vakıf MYO	3.838					3.838	0.18
Diğer Eğitim Kurumları	19.821	7.237	678	467	7.967	36.170	1.72
TOPLAM	614.873	1.297.846	126.846	43.405	20.671	2.103.163	100

Kaynak: Günay ve Günay, 2011:13.

Tablodan görüldüğü gibi, 2010-2011 öğretim yılı itibariyle öğrencilerin yaklaşık % 90'ı devlet üniversitelerinde ve yaklaşık % 10'u vakıf üniversiteleri ve Meslek Yüksek Okullarında öğrenim görmektedir.

Şekil 10. 2010-2011 Öğretim Yılı Yükseköğretim Kurum Türüne Göre Öğrenci Dağılımı

I.3. Öğretim Elemanı Sayısındaki Gelişmeler

1930-31 öğretim yılında İstanbul Üniversitesinde (o zamanki adıyla İstanbul Darülfünun) görevli öğretim elemanı sayısı 240 iken 1942-43 yılında 1.243'e yükselmiş ve günümüzde (2010-2011) 108.462'ye ulaşmıştır. Tablo 6'da 2000-2011 yılları arasında öğretim elemanı ve öğretim üyesi sayısındaki gelişmeler verilmektedir.

Tablo 6. Öğretim Elemanı ve Öğretim Üyesi Sayıları, 2000-2011*

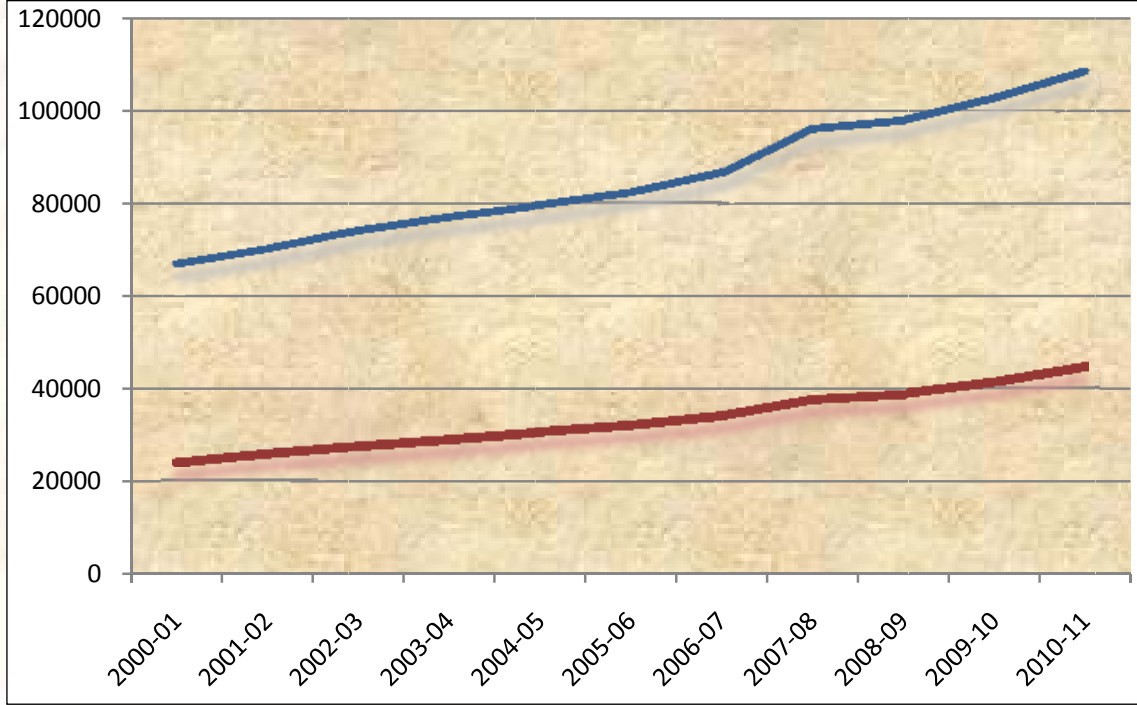
Öğretim Dönemleri	Öğretim Elemanı*		Öğretim Üyesi**	
	Sayı	Artış Oranı (%)	Sayı	Artış Oranı (%)
2000-01	66750		23975	
2001-02	70012	4.89	25953	8.3
2002-03	74134	5.89	27617	6.41
2003-04	77065	3.95	29075	5.23
2004-05	79555	3.23	30668	5.48
2005-06	82250	3.39	32095	4.66
2006-07	86522	5.19	34116	6.30
2007-08	96105	11.08	37820	10.86
2008-09	97923	1.89	38911	2.88
2009-10	102682	4.86	41553	6.79
2010-11	108462	5.63	44945	8.16

* Yalnızca üniversiteleri içermektedir. Diğer eğitim kurumları dahil değildir.

** Öğretim Görevlisi, Okutman, Uzman, Araş.Gör., Çevirmen ve eğitim/öğretim planlamacı dahil

*** Profesör, Doçent ve Yrd. Doçent,

Tablo 6'dan görüldüğü gibi, 2000-2011 döneminde gerek öğretim elemanı gerekse öğretim üyesi sayısında önemli artışlar ortaya çıkmıştır. 2000 yılından 2011 yılına kadar öğretim elemanı sayısı % 62.49 ve öğretim üyesi sayısı % 87.47 artmıştır. Şekil 11'den görüldüğü gibi, öğretim elemanı ile öğretim üyesi artışları dönem boyunca genel olarak paralel bir gelişme sergilemekle birlikte, 2008 sonrası öğretim elemanı artış oranının büyük kısmı öğretim üyesi artışlarından kaynaklanmıştır. Her iki grup açısından en belirgin değişikliğin 2007-08 döneminde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu dönemde gerek öğretim elemanı gerekse öğretim üyesi sayısı yaklaşık % 11 oranında artmıştır.

Şekil 11. 2000-2011 Döneminde Öğretim Elemanı ve Öğretim Üyesi Sayısı

2010-11 öğretim yılı itibariyle öğretim elemanlarının görev yaptığı kurum türleri Tablo 7'de verilmektedir. Verilere göre, öğretim elemanlarının yaklaşık % 86'sı devlet ve % 11'i vakıf üniversitelerine çalışmaktadır (Günay ve Günay, 2011:15). 2010-2011 öğretim yılı itibariyle vakıf üniversitelerinde çalışan öğretim elemanlarının önemli bir kısmı diğer başlığı altında toplanan okutman, uzman, araştırma görevlisi ve eğitim/öğretim planlamacısından oluşmaktadır.

Tablo 7. Öğretim Elemanlarının Görev Yaptıkları Yükseköğretim Kurumları, 2010-11

Yükseköğretim Kurumu	Prof.	Doç.	Yrd.Doç.	Öğretim Gör.	Diğer	TOPLAM	%
Devlet Üniversitesi	13.565	7.507	18.582	12.720	43.517	95.891	86
Vakıf Üniversitesi	1.709	742	2.818	2.922	4.201	12.392	11.12
Vakıf MYO	6	3	13	132	25	179	0.16
Diğer Eğitim Kurumları	249	234	304	1.746	500	3.033	2.72
TOPLAM	15.529	8.486	21.717	17.520	48.243	111.495	

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri; Günay ve Günay, 2011.

Devlet üniversitelerinde görevli profesör sayısı vakıf üniversitelerinin yaklaşık sekiz katıdır. Devlet üniversitesinde görevli doçent sayısı vakıf üniversitelerinin yaklaşık 10 katı; yardımcı doçent sayısı yaklaşık 7 katı, öğretim görevlisi sayısı yaklaşık 4.5 katı ve diğer öğretim elemanı sayısı yaklaşık 8 katıdır. Dolayısıyla, devlet üniversiteleri ile vakıf üniversiteleri arasındaki en belirgin fark profesör ve doçent sayıları bakımından ortaya çıkmaktadır.

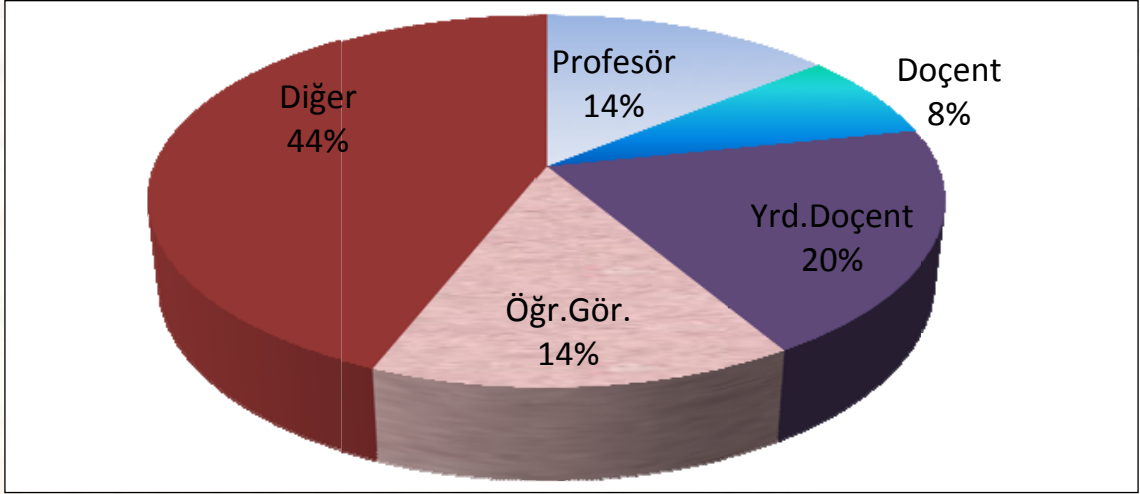
Öğretim elemanlarının akademik görevlerine 2000-2011 döneminde ortaya çıkan gelişmeler Tablo 8'de verilmektedir. Akademik görevlere göre dağılım açısından zaman içinde önemli bir değişiklik olmadığı söylenebilir.

Tablo 8. Öğretim Elemanlarının Akademik Görevlerine Göre Dağılımı, 2000-2011*

Yıllar	Prof.	Doç.	Yrd.Doç.	Öğr.Görev.	Diğer*
2000-01	8682	5104	10189	9668	33107
2001-02	9396	5367	11190	10577	33482
2002-03	10042	5219	12356	11352	35165
2003-04	10688	5121	13266	11940	36050
2004-05	11220	5229	14219	12573	36314
2005-06	11668	5556	14871	12927	37228
2006-07	12606	5898	15612	13038	39368
2007-08	13337	6665	17818	13845	44440
2008-09	13480	7156	18275	14250	44762
2009-10	14379	7637	19537	14789	46340
2010-11	15280	8252	21413	15774	47743

* Diğer eğitim kurumları dahil değildir.

** Okutman, uzman, arş.gör., çevirici, eğitim/öğretim planlamacı.

Şekil 12. 2010-2011 Dönemi Öğretim Elemanlarının Akademik Görevlerine Göre Dağılımı

2000-2011 döneminde profesörlerin öğretim elemanları içindeki payı yaklaşık ortalama % 14, doçentlerin payı % 7, yardımcı doçentlerin payı % 18, öğretim görevlilerinin payı % 15 ve diğer görevlerdeki elemanların oranı yaklaşık olarak ortalama % 46 olarak gerçekleşmiştir. Öğretim üye ve yardımcılarının toplam öğretim üyeleri içindeki payı yaklaşık % 41'dir. 2010-2011 dönemi itibarıyla öğretim üyesi ve görevlisi dışındaki öğretim elemanlarının (okutman, uzman, arş.gör., çevirmen, eğitim/öğretim planlamacı) en büyük payı % 32,98 ile araştırma görevlileri oluşturmaktadır. Araştırma görevlilerini, sırasıyla, % 7.35 ile okutmanlar, % 2.92 ile uzmanlar izlemektedir (Günay ve Günay, 2011).

Öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayılarındaki değişimler Tablo 9'da verilmektedir.

Tablo 9. Öğretim Elemanı ve Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayısı*

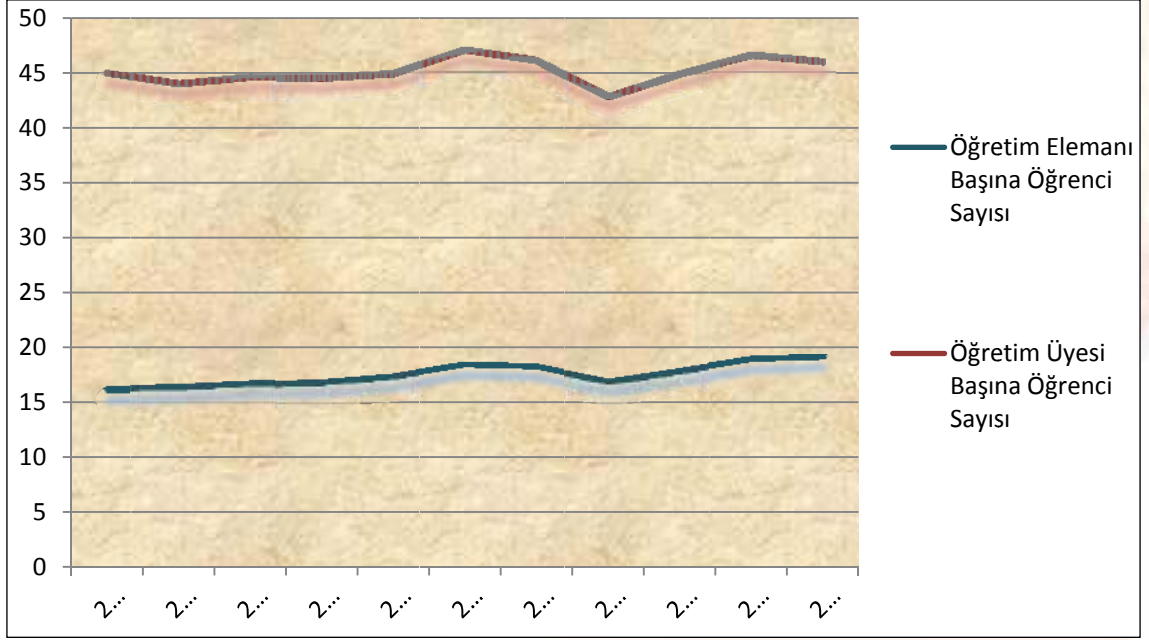
Yıllar	Öğretim Elemanı Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayısı
2000-01	16,16	45,00
2001-02	16,31	44,00
2002-03	16,62	44,62
2003-04	16,79	44,51
2004-05	17,32	44,93
2005-06	18,37	47,07
2006-07	18,19	46,13
2007-08	16,85	42,82
2008-09	17,84	44,89
2009-10	18,86	46,61
2010-11	19,06	45,99

* Toplam öğrenci sayıları dikkate alınmıştır.

2011 Türkiye Yükseköğretim Meclisi Sektör Raporu

2000-2011 döneminde diğer eğitim kurumları dışında görev yapan öğretim elemanı ve öğretim üyesi başına düşen toplam öğrenci sayısı incelendiğinde dikkati çeken en belirgin husus, öğretim üyesi başına öğrenci sayısının büyüklüğüdür. Söz konusu oran dönem boyunca genel olarak artarak 2011 yılında 84.12'ye ulaşmıştır. Öğretim elemanı başına öğrenci sayısının da (34.86) oldukça yüksek olduğu belirtilmelidir.

Şekil 13. Öğretim Elemanı ve Öğretim Üyesi Başına Öğrenci Sayısı

Şekil 13 incelendiğinde, öğretim elemanı başına öğrenci sayısında 2007-08 döneminde bir artışın ortaya çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısında 2007-08 döneminde meydana gelen artışın çok daha dikkat çekici olduğu belirtilmelidir.

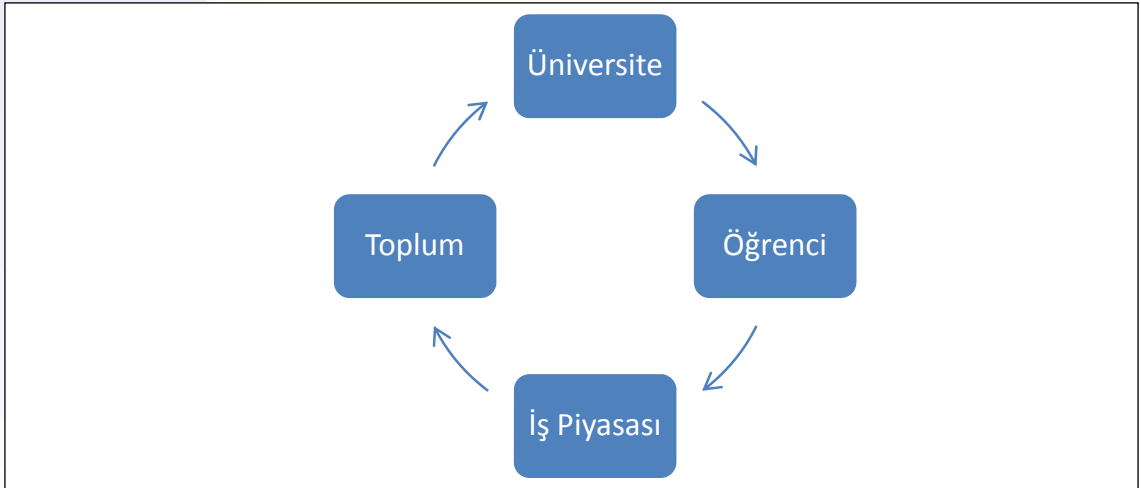

II. YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN ANALİZİ

1970'lerde başlayan ve 1990'lı yıllarda hız kazanan küreselleşme ve uluslararası entegrasyon eğilimleri ülkelerin iktisadi faaliyetlerinde köklü değişimler yapılmasını gerektirmiş ve yükseköğretim sisteminin de güncel gelişmelere uygun olarak yeniden organizasyonunu bir zorunluluğa dönüştürmüştür.

Tüm dünya ülkelerinde uluslararası düzeyde ortaya çıkan yeni düzene ayak uydurma gereksinimleri, ilk aşamada, mevcut sistemin analiz edilerek sorunların belirlenmesini gerektirmektedir. Sistemde yeni gereksinimlere ayak uydurmayı engelleyen ve hareket yeteneğini azaltan faktörlerin, başka bir deyişle kısıtlamaların ortaya konulması, çözüme yönelik sürecin birinci aşamasını oluşturmaktadır.

Dünyada yükseköğretime yönelik yeni arayışların sistemin gereksinimlerde ortaya çıkan değişikliklere uygun esnekliğe ve dinamizme kavuşmasını sağlayacak önlemler üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Dünya genelinde gözlenen eğilim, yükseköğretim sisteminin arz ve talep güçlerine göre çalışan bir "piyasa" olarak algılama ve değerlendirme yönündedir.

Şekil 14. Yükseköğretim Sisteminde Devresel Akım Şeması

Şekil 14'te verilen devresel akım şeması, üniversite-iş piyasası-toplum arasındaki ilişkilerin öğrenci çıktısı aracılığıyla kurulduğunu göstermektedir. Zincirin temel halkası konumundaki öğrenci grubu üniversitelerde verilen eğitim ve öğretimin yarattığı bir çıktı olduğu gibi, aynı zamanda iş piyasası açısından bir girdi konumundadır. Üniversiteler araştırma, eğitim ve öğretim faaliyetleri ile nihai aşamada toplumsal bir işlev görmektedirler. Yükseköğretim sisteminde bilgi, donanım ve hüner kazanan öğrenciler, mezun olduktan sonra iş piyasasında mal ve hizmet üretiminde kullanılmak üzere işgücü faktörünü arz etmektedir. İş piyasası yükseköğretim sisteminin ürettiği işgücü faktörünü talep etmekte ve toplumun talep ettiği mal ve hizmetlerin üretiminde kullanılmaktadır. Toplum bir yandan iş piyasasında üretilen mal ve hizmetleri talep ederken aynı zamanda üniversitelere öğrenci girdisi sağlamaktadır. Dolayısıyla, yükseköğretim devresel akım şeması sistemde rol oynayan aktörler arası arz-talep ilişkilerine göre işlemektedir.

Yükseköğretimde devresel akım şemasının düzgün ve etkin biçimde işleyebilmesi için arz-talep dengelerinin sağlanması gerektiği açıktır. Üniversiteler iş piyasasının gereksindiği niteliklere sahip öğrenci çıktısını ve iş piyasası toplumun gereksinimlerine uygun mal ve hizmet üretebilmelidir. Söz konusu ilişkiler zincirinin herhangi bir halkasında ortaya çıkacak arz-talep dengesizliğinin devresel akım şemasında sızıntılara yol açacağı açıktır. Örneğin, üniversitelerin iş piyasasının talep ettiği öğrenci girdisini piyasaya arz edememeleri sonuçta iş piyasasının ürettiği mal ve hizmetler açısından rekabet gücünü büyük ölçüde etkileyecektir. Bu durumda, toplum talep ettiği mal ve hizmet kalitesini elde edemeyeceği için tatmin olmayacak, dolayısıyla toplumsal refah en üst düzeye ulaşamayacaktır.

Devresel akım şemasının ortaya koyduğu en önemli gerçek, uluslararası plandaki yeni gelişmelerin toplumsal zevk ve tercihlerde yarattığı değişimlere ayak uyduracak esnekliğe ve dinamizme sahip bir yükseköğretim sistemi yaratmanın bir zorunluluk haline gelmiş olmasıdır. Dolayısıyla, Türkiye'de yükseköğretim sisteminin mevcut yapısı incelenirken yukarıda belirtilen çerçevede hareket edilmesinin daha uygun bir yaklaşım olduğu söylenebilir.

Yükseköğretim açısından değişimi etkileyen veya bir zorunluluk haline getiren temel nedenler şöyle özetlenebilir:

1. Yükseköğretime girişte gözlenen artış
2. Küreselleşme ve uluslararası entegrasyon
3. Bilgi toplumu
4. Yeni teknolojiler
5. Kamusal finansmanda azalma
6. Yeni kamu yönetimi anlayışı

Yükseköğretime olan talepte dünya genelinde ortaya çıkan artış üniversitelerde yığınlaşmaya yol açarak, yükseköğretimin yönetim ve yapılanmasında köklü bir reform ve dönüşüm gereksinimi yaratmıştır (Trow, 2000). Söz konusu dönüşüm, yalnızca üniversite çağına gelmiş gençlerin eğitim sürecine dahil edilmesini değil, aynı zamanda “yaşam boyu öğrenim”, “yeniden eğitim”, “yerinde eğitim”, “tam zamanında eğitim” gibi esnek yöntem ve mekanizmalarla çok yönlü ve boyutlu bir yeniden yapılandırmayı da kapsamaktadır (Nohutçu, 2006: 55).

Dünya genelinde yaklaşık son kırk yıldır yaygınlaşan küreselleşme ve bununla bağlantılı uluslararasılaşma eğilimleri yükseköğretim hizmetleri ve işlevlerinde yeni tür ve tarzların ortaya çıkması sonucunu yaratmıştır. Uluslararası entegrasyonda artışlar yükseköğretim hizmeti açısından “sınırlar ötesi”, “sınırlararası”, “sınırı olmayan” vb. yeni öğretim yöntem ve olgularını ortaya çıkarmıştır. Yükseköğretim kurumları arasındaki kavramsal, disiplinler ve coğrafi sınırların kaybolmaya başlaması geleneksel üniversite yapısı ve işleyişinde önemli değişimlere yol açmıştır (UNESCO, 2004: 6-7).

Hızlı teknolojik gelişmeler bilgi üretimi, ulaşım ve iletişim gibi alanlarda çok sayıda değişiklik yaratmıştır. Şekil 14’te verilen devresel akım şemasından görüldüğü gibi, teknolojinin kullanımı, bilgi üretim ve dağıtımını yükseköğretim kurumları aracılığıyla yapmaktadır. Dolayısıyla, ülkelerin yükseköğretim sistemlerini bilişim çağına uygun şekilde yeniden yapılandırmaları gerekli koşul haline gelmiştir.

Teknolojinin sunduğu yeni ve geniş olanaklar üniversitelerdeki geleneksel yapıyı değişime zorlamakta; kampüs odaklı yapıdan daha esnek, hareketli, çok misyonlu, deneyim (yaparak öğrenme) merkezli, çok uluslu ve müşteri odaklı üniversite anlayışını ön plana çıkarmaktadır. Teknolojik kolaylık ve olanaklar sayesinde, bölüm belirleme ve seçme, eğitim süresi, belirli bir ülkeye bağımlılık ve zorunlu ders alma gibi zorunluluklar terkedilerek, eğitimde yaratıcılık ve çeşitlilik amaçlanmaktadır.

Son yıllarda yükseköğretim sisteminde ortaya çıkan bir diğer önemli değişiklik üniversitelere sağlanan kamusal finansman kaynaklarındaki azalmadır. Devlet üniversitelerinin kamu bütçesinden aldıkları pay azalırken döner sermaye paylarında artış ortaya çıkmıştır. Örneğin, Türkiye’de devlet bütçesinden alınan pay 1990’larda % 80 iken, 2005’te % 57’ye düşmüş; üniversite döner sermayelerinin payı ise % 20’den % 47’ye yükselmiştir (YÖK, 2006). Yükseköğretime olan talepte artışla birlikte kamusal kaynaklardaki azalış sonucu mali zorluklarla karşı karşıya kalan üniversiteler yeni kaynak arayışlarına yönelmiş, öğrenim katkı payları ve sanayi kuruluşları katkıları finansman kaynakları olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu süreçte, yükseköğretim giderlerinin kamu kesimi yanında diğer paydaşlar tarafından da karşılanmaya başlaması; gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve kamu kaynaklarının daha verimli dağıtılması ve kullanılması için yeni yöntemler geliştirilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Söz konusu sıkıntılar üniversiteleri hantal yapıdan çıkıp, piyasaya dönük birer girişimci ve işletmeci gibi davranmaya zorlayarak, yeniden yapılanma gereksinimini ön plana çıkarmıştır.

Üniversitelerde değişim, hatta dönüşümü zorunlu hale getiren bir diğer gelişme de kamu yönetimi alanında ortaya çıkmıştır. Katı kurallara dayalı, kapalı, yavaş işleyen bir yönetim yapısını esas alan geleneksel kamu yönetimi yaklaşımı değişen koşullara, yeni talep ve beklentilere ayak uyduramaz hale gelmiştir. Yeni kamu yönetimi anlayışı kaynakların etkin kullanımına dayanan, hesap verebilirlik, açıklık ve şeffaflık ilkelerinin ön plana çıktığı bir yaklaşımı esas almaktadır.

II.1. Yükseköğretim Sisteminde Kısıtlamalar ve Fırsatlar

Yükseköğretim sisteminin mevcut yapısı analiz edilirken birinci adım, devresel akım şemasının düzgün işlemlerini bozan unsurların ve faktörlerin belirlenmesidir. Sistemin günün gereklerine uygun işlemlerini engelleyen ve zayıflatan unsurların belirlenmesi, uygun değişimlere yönelik önerilerin geliştirilebilmesi için de ilk adım ve olmazsa olmaz koşul niteliğindedir. Yükseköğretim piyasası açısından engelleyici ve etkinliği azaltıcı unsurlar, sistemde mevcut olan ve hareket yeteneğini zayıflatan *kısıtlamalar* olarak nitelendirilebilir.

Yükseköğretim sisteminde varolan kısıtlamaları dört ana başlık altında toplayabiliriz:

- Üniversiteye Giriş
- Çeşitlilik
- Kalite ve Öğretim
- Özerklik ve Hesap Verebilirlik

II.1.1. Üniversiteye Giriş

Türkiye’de yükseköğretime giriş (yetenek sınavları hariç) Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından yapılan merkezi bir sınavla olmaktadır. Bu, sistemin önemli sınırlayıcılarından birisidir. Yükseköğretim kurumlarının özel alanlarda uzmanlaşmaları gerektiği düşünülürse, bu durumda kendi öğrencilerini seçme hakkına sahip olmaları gerektiği de ortaya çıkmaktadır.

Yükseköğretim kurumlarının karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları alanlarda uzmanlaşmaları (i) bu alanlarda gelişmek için uygun koşullara sahip olmalarından veya (ii) karşılayabileceğini düşündükleri stratejik bir gereksinimi veya piyasa talebini tespit etmiş olmalarından kaynaklanabilir (TÜSİAD, 2008). Kurumların belirli alanlarda uzmanlaşmaları o alanda en yüksek nitelik ve beceriye sahip insangücü yetiştirmelerine olanak sağlayacağı gibi, kurumlar arası işbirliğini de güçlendirecektir. Yükseköğretim sistemi içindeki tüm kurumlar öncelikle tek bir hedef doğrultusunda faaliyet gösterdikleri bilincine sahip olmalıdırlar ki, bu hedef ülke ekonomisinin uluslararası platformlarda rekabet gücünü artırmak ve toplumsal refahı en üst düzeye çıkarabilmektir.

Yükseköğretim kurumlarının toplumsal faydayı artırma amacına yönelik olarak işbirliği içinde çalışmaları gerektiği bilincinin yerleştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bilinç, ortak bir amaca hizmet ediyor olmanın gerektirdiği paylaşımcı ruhun oluşması için olmazsa olmaz koşul olarak düşünülebilir.

II.1.2. Çeşitlilik

Dünyada gittikçe güçlenen küreselleşme eğilimlerinin yarattığı yenilikler ülkelerin yükseköğretim kurumlarına bakış ve anlayışında da köklü değişiklikler getirmiştir. Bu açıdan “çeşitlilik” anahtar konumdaki kavramlardan birisidir. Çeşitlilik gerek üretim süreci gerek yükseköğretim kurumları gerekse yükseköğretim sürecinin çıktısı konumundaki öğrenciler açısından sağlanması gereken temel nitelik olarak önplana çıkmaktadır.

Yükseköğretim sisteminde mevcut yapı, gerek kurumsal yapılar gerekse yetiştirilen öğrencilerin nitelikleri itibarıyla çeşitliliğe olanak vermemektedir. 2547 sayılı Kanun ve ilgili yönetmeliklerin “tek tip” düzenlemeler üzerine kurulu olması nedeniyle, uluslararası piyasalarda rekabet edebilmek için gerekli çeşitlilik oluşturulamamıştır.

Yükseköğretimde standart ders programları ve uygulamalar, herhangi bir konuda uzman bilgisine sahip nitelikli öğrenci yetiştirmesini engellemekte ve işgücü piyasasının gereksindiği tipte farklılaşmış işgücünün yaratılma olanağını sınırlamaktadırlar.

Uluslararası rekabetin üretilen ürünlerde kaliteyi önplana çıkardığı günümüzde zevk ve tercihlerde ortaya çıkan çeşitliliğe uygun üretim yapılabilmesi, yeniliklere kolay ayak uydurabilen, yeni bilgiye ulaşabilen ve içselleştirebilen insangücüne duyulan ihtiyacı artırmıştır. Toplumun tüketim kalıplarındaki çeşitlenme eğitim-öğretim açısından da çeşitlenme olmasını gerektirmektedir. Farklı niteliklere sahip çok sayıda ürünün yaratılma süreci söz konusu farklılıkları yaratabilecek yaratıcılığa ve değişimlere kolay uyum sağlayabilecek bilgi ve donanıma sahip öğrenciler yetiştirilmesini bir zorunluluk haline getirmiştir.

İş piyasasının ve toplumun gereksindiği çeşitliliğin gerek yükseköğretim kurumlarının yapısı gerekse yetiştirilen öğrencinin niteliklerine yansıtılma zorunluluğu bulunmaktadır.

II.1.3. Kalite ve Öğretim

Son yıllarda uluslararası rekabetin güçlenmiş olması, mal ve hizmet üretiminde belirli bir standarda ulaşmayı gerekli kılmıştır. Mal ve hizmet kalitesinin artırılabilmesi, üretim sürecinde temel faktörlerden birisi olan insangücünün yenilik yaratabilecek niteliklere sahip olmasını gerektirmektedir. Yükseköğretim bu açıdan en önemli aşama durumundadır. Yükseköğretimin yeniliklere açık, katılımcı, yaratıcı insan tipini yetiştirecek şekilde düzenlenme zorunluluğu bulunmaktadır.

Yükseköğretimin de bir üretim dalı olarak ele alınması gerektiği düşünülürse, bu sürecin çıktısı durumundaki öğrencilerin kalite kontrol sürecine aktif katılımı bir zorunlulu-

ğa dönüşmektedir. Öğretim programları çeşitlendirilmeli, öğretim elemanlarının performansı sürekli denetime tabi tutulmalı ve dönemin değişen koşullarına uyum sağlayabilecek esneklikte olmalıdır.

Ülkemizde işsizliğin en önemli iktisadi problemlerden birisi olduğu bilinen bir gerçektir. Dünyadaki gelişmelere paralel biçimde, Türkiye’de de yükseköğretime talep her geçen gün artmakta ve yükseköğretimin mevcut kapasitesinin artırılması yönünde sürekli bir baskı unsuru olmaktadır. Yükseköğretim görmüş insan sayısındaki artışın kalkınma açısından oldukça olumlu olduğu şüphe götürmez bir gerçek olmakla birlikte, mezunların iş bulma olanaklarının da dikkate alınması aynı derecede önem taşımaktadır. İş bulma olanakları öncelikle iş piyasasının gereksinim duyduğu insangücünün yetiştirilebilmesini gerektirmektedir.

Yükseköğretim sisteminde mevcut yapı daha fazla öğrencinin öğrenim görmesi gerektiği düşüncesinden hareketle niceliğe önem vermekte ve nitelik boyutu ikinci planda kalmaktadır. Sistemin yeniden düzenlenmesinde nicelik boyutu ihmal edilmeksizin kalite boyutunun da öne çıkarılması gerektiği açıktır.

Yükseköğretim Kurulu’nun web sayfasında ifade edildiği gibi *“bireylerin dünyanın değişen koşullarına uyum sağlayabilecek bilgi, beceri ve yetkinliklerle donatılması, girişimde bulunmaktan ve sorumluluk yüklenmekten kaçınmayan, eleştirel düşünme becerilerine sahip, insan hakları ve demokrasi, çevresel, kültürel ve estetik değerler konusunda duyarlı aktif yurttaşlar olması, ayrıca verilen eğitimin geniş kitlelere erişerek ülkenin yarışmacı potansiyelini geliştirmesi, yapılan araştırmaların uluslararası düzeyde saygınlığı olan bilim ve sanat üretimine yönelmiş olması, ülkenin rekabet edebilirliğine destek olması, topluma hizmet faaliyetlerinin etkin ve sürdürülebilir kılınmasını amaçlaması”* yükseköğretim sisteminin temel ilkeleri olarak benimsenmiştir.

II.1.4. Özerklik ve Hesap Verebilirlik

Son yıllarda yükseköğretim açısından ortaya çıkan yeni gelişmeler, yukarıdan aşağıya doğru yönetim zincirinden katılımcı bir yönetim biçimine doğru değişim gereğini vurgulamaktadır. Kamu kaynaklarının yükseköğretimin maliyetlerini karşılayamaz hale gelmesi mevcut kaynakların etkin kullanımını gerekli hale getirmiş ve bu süreçte üniversitelerin özerkliği ve hesap verebilirliği kavramları önplana çıkmıştır.

Yönetimde özerklik, yükseköğretim kurumlarının faaliyetleri için yeterli finansman kaynağı yaratmaktan ve eğitim ve araştırma faaliyetlerini toplumun beklentilerine uygun biçimde yerine getirme konusunda sorumlu olmaları anlamına gelmektedir (Erguvan, 2010: 65).

Özerklik ve hesap verebilirlik bir bütünün ayrılmaz iki parçasıdır. Mevcut sistemde yukarıya doğru hesap verme sorumluluğu sistemin temel unsurları olan öğrencilerin ve iş piyasasının taleplerinin görmezden gelinmesi gibi bir tehlike içermektedir. Söz konusu

sistemin, sorumluluk ve hesap verebilirliği topluma karşı yapılandırılacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Yükseköğretim kurumlarında özerklik, yöneticilerin kurumlarının misyon ve amaçlarını ulusal stratejiye uygun biçimde tanımlamaları ve amaçlarına ulaşma konusunda sorumluluk taşımaları zorunluluğu getirmektedir. Bu şekilde yükseköğretim kurumları tek bir merkezi kuruluşa karşı sorumlu olmaktan çıkmakta ve toplumun tüm kesimlerine karşı hesap verebilir duruma gelmektedir.

Gerçek özerkliğin yalnızca hesap verebilirlikle değil aynı zamanda yerindenlikle de ilişkisi vardır. Bunun anlamı, her kurum kendi sorumluluklarını uygun biçimde dağıtımeli ve sorumluluğun hangi düzeyde üstlenileceği belirlenmelidir (TÜSİAD, 2008).

II.2. Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Özendirilmesi ve Geliştirilmesi

Türkiye’de yükseköğretim sistemindeki önemli sıkıntılardan birisi, Şekil 14’te verilen devresel akım şemasının temel halkalarından birisi olan “üniversite-sanayi (iş piyasası)” ilişkisinin tam olarak kurulmamış olmasıdır. Devresel akım şemasında üniversiteler iş piyasasına, dolayısıyla sanayiye gereksinim duyduğu niteliklere sahip işgücü arz eden kurumlar olarak görünmektedir.

Üniversitelerin ekonomik işlevi doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki şekilde ele alınabilir. Üniversitelerin doğrudan katkısı istihdam yaratma nitelikleri, dolaylı katkıları ise çalışan ve öğrencilerinin bölge ekonomisine mal ve hizmetlere talep yaratmalarıyla ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, üniversiteler teknolojik gelişmeleri yakından takip edebilen niteliklere sahip öğrencileri mezun ederek, iş piyasasında üretilen mal ve hizmetlerin kalitesini de artırmaktadırlar.

Devresel akım şemasının yapısı, üniversitelerin yalnızca bilgi üreten kurumlar olarak algılandığı geleneksel düşüncenin yerini üniversitelerin aynı zamanda ekonomik büyümenin ve kalkınmanın motoru olduğu görüşünün almış olmasının bir yansımasıdır. Yeni yaklaşımda üniversite, kültürel bir olgu olmasının yanısıra ekonomik işlevi ile de ön plana çıkmaktadır. Üniversiteler artık istihdam ve gelir yaratarak yerel ekonomiye katkıda bulunan, işgücü piyasasının niteliksel yapısını etkileyen kurumlar olarak algılanmaktadır. Üniversiteler buldukları bölgede iş olanağı yaratmanın yanısıra, sosyo-kültürel gelişme ve yaşam kalitesine katkıda bulunmakta ve genç nüfusun bölgeden göçünü önleme işlevi de gören kurumlardır.

Dünyada bilgi toplumuna geçildiği günümüzde gelişmekte olan ülkelerin de aynı yolu izlemek durumunda oldukları bilinmektedir. Bilgi toplumu olabilmek yükseköğretim sisteminin uygun biçimde yeniden organizasyonunu gerektirmektedir. Bununla birlikte, Türkiye’nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin bu konudaki en önemli dezavantajı, gelişmiş ülkelerin bilgi toplumuna uzun ve köklü bir sanayileşme sürecinin sonunda ulaşımlarıdır. Türkiye’de, hızlı nüfus artışının olumsuz etkisi azalmakla

birlikte, istihdam-ışsızlık ve eğitime ilişkin sorunların varlığını koruduğu, etkin bir eğitim-istihdam ilişkisi kurulamadığı bilinen bir gerçektir.

Tüm olumsuzluklara rağmen, belli başlı sektörlere yakından bakıldığında umut veren bazı gelişmeler olduğu görülmektedir. Örneğin, hizmetler sektöründe 2000 yılında istihdam edilen işgücü oranının % 46.3 iken, 2002'de % 46.6 ve 2005'te % 51.1'e yükselmiş olması yükseköğretimdeki değişikliklerin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Benzer şekilde, sanayi sektöründe istihdam edilen işgücü oranı 2000 yılında % 17.7 iken 2002'de % 18.5'e ve 2005'te % 19.4'e yükselmiştir. Hizmetler sektöründe istihdam oranındaki yükseliğin gelişmiş ülkelerdekisinin tersine, sanayi sektöründe istihdamın artırılmaması nedeniyle işgücünün verimliliğin ve kazancın düşük olduğu alanlarda yığılmasının sonucu olduğu belirtilmelidir. Dolayısıyla, istihdamın artırılıp işsizliğin azaltılması için, hizmetler sektörüne oranla daha yüksek beceri gerektiren ve katma değeri daha yüksek sanayi sektörüne ağırlık verilmesi gerektiği söylenebilir.

Günümüzde yaygın eğilim, üniversitelere yönelik yatırımların kamusal alana sınırlandırılmaması, özel sektörün üniversite kurma yolunda karşı karşıya olduğu engellerin ve kısıtlamaların ortadan kaldırılması yönündedir. Bu eğilimin temelinde bilgi toplumuna geçiş sürecindeki en büyük ağırlığın yükseköğretim sistemine verilmesi bulunmaktadır. Kamu kesiminin istihdam yaratma kapasitesinin önemli ölçüde sınırlandığı, tarım kesiminde önemli bir çözümlenin yaşandığı bu günlerde özel sektörün sanayi sektörünü de içerecek şekilde istihdam yaratma olanaklarının artırılması büyük önem taşımaktadır. Bunun gerisindeki düşünce, verimli ve yüksek ücretli istihdam alanları yaratılmasının yükseköğretimin niteliğinin artırılması için temel nitelikte bir özendirici olmasıdır.

Özel sektörün bilgi toplumunun gerektirdiği nitelikli işgücünün yetiştirilmesi konusundaki katkıları bununla sınırlı değildir. Özel sektör, hizmet içi eğitim yoluyla nitelikli insan gücü gereksinimini kendi olanakları ile karşılayabileceği gibi, özel mesleki eğitim kurumları kurup mezuniyet sonrası iş güvencesi vererek yükseköğretimin finansmanına ve eğitim programlarının içerik ve niteliğine yönelik öneriler geliştirerek devlet eğitim kurumlarının finansmanına katkıda da bulunabilir.

Teknolojik yeniliklerin uygulanması ve teknoloji üretimi konusunda özel sektörün rolünün güçlendirilmesi ve araştırma-geliştirme harcamaları içindeki payının artırılması da önem taşımaktadır. Kuşkusuz ki, bu yöndeki bir gelişmenin kendiliğinden ortaya çıkmasını beklemek anlam taşımayacaktır. Özel sektörün payının artırılması, ancak sanayi sektörünü de içine alan kapsamlı bir yapısal dönüşüm sürecinin parçası olarak görüldüğü taktirde etkili olabilecektir.

Türkiye gibi dışa açık bir ekonomide, uluslararası planda mal ve hizmet talebinde ortaya çıkan değişiklikler ve ülkelerin rekabet edebilme güçlerindeki kaymalar işgücüne yönelik talebi de etkilemekte ve değiştirmektedir. Ekonominin gereksinim duyduğu niteliklere sahip insan gücünün yetiştirilmesinde yükseköğretim sisteminin önemli bir

parçası olan iki yıllık meslek okullarının güçlendirilmesi ve sayılarının artırılması olumlu sonuçlar yaratacaktır. Bu doğrultuda atılabilecek adımlardan birisi, işçi ve işveren kesimleriyle hükümetin ortaklaşa oluşturacakları yeni bir sanayileşme stratejisinin uygulamaya konulmasıdır. Bu strateji çerçevesinde belirlenecek öncelikli sektörlerin birbirinden farklı işgücü taleplerinin karşılanması için standart öğretim programları yerine çeşitlendirilmiş ve farklı yaklaşımlar içeren programların tasarlanarak uygulanması doğru bir yaklaşım olacaktır.

II.3. Bologna Eğitim Yapısı

Yükseköğretimde ticarileşme, kalite düşüklüğü ve uyumsuzluk problemlerinin çözümünü araştırmak ve bilgi toplumunda ekonomik gelişmenin motoru konumundaki üniversitelerin uyumunu ve yakınlaşmasını sağlayarak Avrupa ekonomisinin dünya ekonomisi içinde rekabetçi ve dinamik bir yapıya sahip olmasını amaçlayan Bologna süreci resmi olarak 1999 yılında 29 Avrupa ülkesinin Bologna Bildirisi'ni imzalaması ile başlamıştır. Bologna bildirisinde sürece ilişkin belirlenen temel hedefler şunlardır:

- Kolay anlaşılır ve karşılaştırılabilir diploma ve/veya dereceleri oluşturmak,
- Yükseköğretimde Lisans ve Yüksek Lisans olmak üzere iki aşamalı derece sistemine geçmek,
- Öğrenci ve öğretim elemanlarının hareketliliğini sağlamak ve yaygınlaştırmak,
- Yükseköğretimde kalite güvencesi sistemleri ağı oluşturmak ve yaygınlaştırmak,
- Yükseköğretimde Avrupa boyutunu geliştirmek.

2001'de Prag'da yapılan toplantıda Bologna Sürecine üç temel hedef daha eklenmiştir. Bunlar,

- Yaşam boyu öğrenimin teşvik edilmesi,
- Öğrencilerin ve yükseköğretim kurumlarının sadece aktif katılımının sağlanması,
- Avrupa Yükseköğretim Alanı (AYA)'nın cazip hale getirilmesidir.
- Bologna sürecinin temel ilkeleri şöyle özetlenebilir:
- Öğrencilerin ve personelin uluslararası hareketliliğini sağlamak,
- Üniversite özerkliği,
- Yükseköğretim yönetimine öğrenci katılımı,
- Yükseköğretim için kamusal sorumluluk,
- Sosyal boyut

Yükseköğretimde Bologna eğitim sürecinin benimsenmesi, eğitim sisteminin öğretim odaklı olmaktan çıkarılarak öğrenci odaklı eğitim haline dönüştürülmesi sonucunu

yaratacaktır. Bu durumda, öğrenciler yükseköğretim sistemindeki temel unsur konumuna getirilmekte ve yeni dönemin değişen gereksinimlerine uygun eğitim almalarının sağlanması amaçlanmaktadır.

Bologna süreci çerçevesinde, yükseköğretim kurumlarında eğitimin düzenlenmesi ve ders içeriklerinin oluşturulması sürecine öğrencilerin aktif katılımı ve yön vermesi hedeflenmektedir. Bu şekilde öğrenciler yükseköğretim sürecinde pasif alıcılar olmaktan çıkarılarak sürecin aktif bir katılımcısı haline getirileceklerdir. Öğrencilerin yönetim sürecine aktif katılımlarının eğitim-öğretim faaliyetlerinin verimliliğini artıracak gibi, üniversite özerkliğinin ayrılmaz bir parçası olan öz-denetim güdülerini de güçlendirecektir.

Bologna süreciyle birlikte, yükseköğretimin sosyal boyutu da önplana çıkarılmakta ve öğrencilerin eğitim-öğretim faaliyetlerinden kalan zamanlarını spor, sanat ve kültür alanında kendilerini geliştirmeye yönelik aktivitelere ayırmaları teşvik edilmektedir. Kuşkusuz, sosyal boyutun etkin biçimde geliştirilebilmesi yükseköğretim kurumlarında özendirici unsurların yaratılmasına ve sosyal faaliyetlere olanak sağlayacak düzenlemelerin yapılmasına bağlıdır.

III.YAPILMASI GEREKENLER

III.1. GENEL İLKELER

- Uluslararası düzeyde araştırma üniversiteleri kurulması
- Kitlesele eğitim yapan üniversiteler kurulması
- İki yıllık meslek yüksek okullarına ağırlık verilmesi
- Uzaktan eğitim yapan üniversiteler oluşturulması
- Üniversitelerin belirli alanlarda uzmanlaşmaları
- Üniversitelerin topluma hizmet odaklı yapılandırılmaları
- Bologna eğitim yapısının benimsenmesi
 - Öğrenci ve personelin uluslararası hareketliliği
 - Yönetime Öğrenci Katılımı
- Öğretim odaklı eğitim yerine öğrenci odaklı eğitim
 - Akademik eğitimin yanısıra öğrencilere spor, sanat ve kültür alanında kendilerini geliştirebilme olanaklarının yaratılması
- Eğitim ve öğretimin işgücü piyasası ile uyumlu hale getirilmesi
- Kalite kontrol sisteminin yerleştirilmesi
 - Akademik değerlendirmelerin yalnızca niceliği değil niteliği de dikkate alacak şekilde yapılması
- Kalite kontrolünün evrensel normlara göre uygulanması
- Hesap verebilirlik için Yükseköğretim Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Komisyonunun bağımsız ve uluslararası standartlara uygun çalışmasının sağlanması
- Yükseköğretim yerleştirme sisteminin, fırsat eşitliğini sağlayacak şekilde, alternatif öneriler oluşturularak yeniden yapılandırılması

- Yasal altyapının oluşturulması
- Üniversitelerin gayrimenkul ve tüm araç-gereçlerin mülkiyetine sahip kılınması
- Üniversitelere varlık portföyü oluşturma ve sermaye piyasasından borçlanma yetkisi verilmesi
- Bütçe oluşturma ve öncelikler doğrultusunda kullanma hakkı verilmesi
- Akademik yapıyı ve müfredatı belirleme hakkı verilmesi
- Akademik personeli işe alma ve işten çıkarma hakkı verilmesi
- Çalışma koşullarını belirleme hakkı verilmesi
- Üniversiteye alınacak öğrenci sayısını belirleme hakkı verilmesi
- Öğrenim ücretini belirleme hakkı verilmesi
- Yapılacak araştırmaları tasarlama ve öncelikleri belirleme hakkı verilmesi

III.2.Vakıf Üniversiteleri İçin Öneriler

- Kendi öğrencisini seçme hakkı verilmelidir.
- Öğrencilerin yeterli öğrenim kredisine ulaşabilmeleri için finansman modelleri geliştirilmelidir.
- Üniversitelerde kapasitenin tam olarak kullanılması için düzenlemeler yapılmalıdır.
- Yurt dışından öğrenci talebini artırıcı düzenlemeler yapılmalıdır.
- Yasal altyapı oluşturulmalıdır
- Akademik yapıyı ve müfredatı belirleme hakkı verilmelidir
- Üniversiteye alınacak öğrenci sayısını belirleme hakkı verilmelidir

KAYNAKLAR

- Erguvan, D., 2010, *Vakıf Üniversitelerinin Türkiye Yükseköğretim Sistemine Etkileri*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Günay, D. ve A. Günay, "1933'ten Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Gelişmeler", *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1 (1): 1-22.
- Nohutçu, A., 2006, "Bilgi Toplumunda Yükseköğretim Kurumlarının Yeniden Yapılandırılması ve Yönetimi: Bşlıca Eğilimler, Gelişmeler ve Bologna Süreci", *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, Cilt I-I, I-II (Özel Sayı).
- ÖSYM (Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi), *Yükseköğretim İstatistikleri (Çeşitli Yıllar)*, Ankara.
- Trow, M., 2000, *From Mass Higher Education to Universal Access: The American Advantage*, Research and Occasional Paper Series, Center for Studies in Higher Education. UC, Berkeley.
- TÜSİAD, 2008, *Türkiye'de Yükseköğretim: Eğilimler, Sorunlar ve Fırsatlar*, No: 10/473.
- UNESCO, 2004, *Higher Education in a Globalized Society*, UNESCO Education Position Paper, Paris.
- YÖK (Yükseköğretim Kurulu), 2006, *Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi (Taslak Rapor)*, Ankara, www.yok.gov.tr.
- YÖK (Yükseköğretim Kurulu), 2007, *Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi (Taslak Rapor)*, Ankara.

2011 Türkiye Yükseköğretim Meclisi Sektör Raporu

TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ
Dumlupınar Bulvarı No: 252
(Eskişehir Yolu 9. Km.) 06530 Çankaya / ANKARA

w w w . t o b b . o r g . t r